

PELASTUSOPISTO

OPINNÄYTETYÖ

Sopimuspalokuntien sammutus- ja pelastustoiminta Päijät-Hämeessä nyt ja tulevaisuudessa

Mikko Javanainen

9.10.2020

TIIVISTELMÄ

Tekijä Mikko Javanainen	Tutkinto Pelastusalan päällystötutkinto (AMK)
Julkaisun nimi Sopimuspalokuntien sammutus- ja pelastustoiminta Päijät-Hämeessä nyt ja tulevaisuudessa	Julkisuus Julkinen
Sivumäärä 54	Päiväys 9.10.2020
Opinnäytetyön ohjaaja(t) Yliopettaja Matti Hurula Aluepalopäällikkö Jani Aaltonen	Toimeksiantaja Päijät-Hämeen pelastuslaitos
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueen sopimuspalokuntalaisilta, mitkä ovat niiden näkemykset palokuntien nykytilasta sekä tulevaisuuden suunnitelmista sopimuspalokuntatoiminnassa. Aikaisempaa tutkimustietoa ei Päijät-Hämeen sopimuspalokuntien nykytilasta tai tulevaisuuden näkymistä ollut käytettävissä. Teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin Päijät-Hämeen maakunnan väestörakenteen nykytilaa sekä tulevaisuuden ennusteita sekä sopimuspalokuntien osallistumisia onnettomuustehtäville.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueen sopimuspalokuntien henkilöstölle. Webropol-kysymykset lähetettiin 422 sopimuspalokuntalaiselle sähköpostilla ja WhatsApp-sovelluksella tammikuussa 2020. Kyselyyn vastasi yhteensä 232 sopimuspalokuntalaista.</p> <p>Lopputuloksena syntyi Päijät-Hämeen pelastuslaitokselle kokonaisuus Päijät-Hämeen sopimuspalokuntien nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Opinnäytetyön tulokset ovat sovellettavissa sopimuspalokuntien toiminnan kehittämisessä.</p>	
Avainsanat sopimuspalokunta , sammutus- ja pelastustoiminta, Päijät-Hämeen pelastuslaitos	

ABSTRACT

Author Mikko Javanainen	Degree Programme Fire Officer's Degree (UAS)
Title The Extinguishing- and Rescue Operations of the Contract Fire Brigades in Päijät-Häme Now and in the Future	Confidentiality Public
Pages 54	Date 9 October, 2020
Academic supervisor Head Instructor Matti Hurula Regional Senior Executive Fire Officer Jani Aaltonen	Client Organisation/Partner Rescue Department of Päijät-Häme
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to figure out what the contract firefighters from Päijät-Häme think about the current state of the fire brigades as well as their future in the contract fire brigade activities. Previous data regarding the current state of the fire brigades or the views for the future was not available. The theoretical frame of reference was about the current state of the demographic structure, predictions for the future and contract fire brigades' involvement in accident missions in the province of Päijät-Häme.</p> <p>The thesis was carried out as a survey for the personnel of the contract fire brigades in the area of the Päijät-Häme rescue department. The Webropol questions were sent to 422 contract firefighters by email and WhatsApp in January, 2020. Together 232 contract firefighters took part in the survey.</p> <p>As a result, the Päijät-Häme rescue department got a view of the current state of the contract fire brigades and their future prospects. The subscriber can use the results for the betterment of the contract fire brigades.</p>	
<p>Keywords</p> <p>rescue department of Päijät-Häme, contract fire brigade, extinguishing, rescue operations</p>	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SOPIMUSPALOKUNTATOIMINTA SUOMESSA	7
2.1	Sopimuspalokunta	7
2.2	Sopimuspalokuntien koulutusjärjestelmä	7
2.3	Hämeen pelastusliiton järjestämät sopimuspalokuntakoulutukset Päijät-Hämeessä	8
3	PÄIJÄT-HÄMEEN MAAKUNTA	10
3.1	Päijät-Hämeen väestökehitys	11
3.2	Riskikohteet Päijät-Hämeessä	11
3.3	Päijät-Hämeen Pelastuslaitos	12
3.4	Päijät-Hämeen maakunnan alueen sopimuspalokunnat	13
3.5	Sopimuspalokuntien erikoisosaamiset	14
3.6	Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien tehtävien tarkastelu	15
3.7	Päijät-Hämeen alueen rakennuspalo- ja rakennuspalovaaratehtävien tarkastelu	17
3.8	Iitin sopimuspalokuntien hälytystehtävät	22
4	SOPIMUSPALOKUNTATOIMINTAA SÄÄTELEVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ, OHJEET JA PALOKUNTA SOPIMUKSET	23
5	KYSELYTUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
5.1	Tutkimusmenetelmä	28
5.2	Vastaaajien taustatiedot	29
5.2.1	Sukupuoli	29
5.2.2	Syntymävuosi	30
5.2.3	Sopimuspalokunta johon kuulun	30
5.2.4	Sopimuspalokunnassa mukana oleminen vuosissa	31
5.2.5	Tehtävät palokunnassa	31
5.2.6	Tärkeimmät palokuntatoiminnan muodot	32
5.2.7	Tehtävä hälytysosastossa	32
5.2.8	Ajokorttiluokka	33

5.3 Koulutus ja toimintakyky	33
5.3.1 Peruskoulutuksen riittävyys Päijät-Hämeessä	33
5.3.2 Pelastuslaitoksen järjestämien kurssien taso	34
5.3.3 Olen käynyt seuraavat palokunta kurssit	34
5.3.4 Aktiivisuus palokunnan viikkoharjoituksiin osallistumisessa	35
5.3.5 Viikkoharjoitusten laadukkuus ja mielenkiintoisuus	35
5.3.6 Olen käynyt terveystarkastuksessa sopimuspalokuntatoimintaan liittyen	36
5.3.7 Olen suorittanut Firefit testin hyväksytysti	36
5.3.8 Savusukelluskelpoisuus	37
5.4 Sitoutuneisuus ja motivaatio	38
5.4.1 Palokunnan työilmapiiri	38
5.4.2 Osallistuminen hälytystehtäviin	38
5.4.3 Sitoutuneisuus sopimuspalokunnan paikkakuntaan	39
5.4.4 Osallistuminen sopimuspalokuntatoimintaan tulevaisuudessa	39
5.4.5 Lopettamisaikheet	40
5.4.6 Palokuntatoiminnassa eniten motivoivat asiat	40
5.5 Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa	41
5.5.1 Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa	41
5.5.2 Pelastuslaitoksen ohjaus ja opastus	42
5.6 Palokuntatoiminnan suurimmat haasteet ja mahdollisuudet	43
6 TUTKIMUSTULOSTEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET	44
6.1 Sopimuspalokunnat, joilla 5 minuutin lähtövalmius	44
6.2 Sopimuspalokunnat yli 10 minuutin lähtöajoilla	45
6.3 Kehitysehdotukset	46
7 POHDINTA	49
7.1. Tavoitteet ja toteutuminen	51
7.2. Opinnäytetyöprosessi	51
7.3. Oma oppiminen	52
LÄHTEET	53

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on selvittää Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueella toimivien sopimuspalokuntien sammutus- ja pelastustoimintavalmius. Mahdolliset tulevaisuuden työtehtävät Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella tekivät opinnäytetyön aiheesta minulle kiinnostavan, koska tilastojen ja tutkimuskysymysten analysointi antaa sopimuspalokuntien toimintavalmiudesta hyvän kokonaiskuvan pelastustoiminnan johtotehtäviin. Työ tehdään Päijät-Hämeen pelastuslaitokselle, jotta saataisiin selville sopimuspalokuntien tämänhetkiset henkilöstöresurssit nyt ja tulevaisuudessa sekä valmius vastata hätäkeskuksen sopimuspalokunnille välittämiin tehtäviin.

Tutkimusongelmana on selvittää sopimuspalokuntalaisten ajatukset ja näkemykset siitä, miten he aikovat olla mukana palokuntatoiminnassa tulevaisuudessa ja millä tavalla se tulee vaikuttamaan sopimuspalokuntien toimintaedellytyksiin osana alueellista pelastustoimintaa. Tulevaisuuden tilanteen arvioiminen on vaikeaa, ja siksi onkin tarpeen ensin selvittää nykytilaa sopimuspalokunnissa. Sopimuspalokuntatoiminnan nykytilan ja tulevaisuuden näkymien selvittämiseksi laaditaan Webropol-kysely, jossa haetaan vastauksia sopimuspalokuntien kykyyn ylläpitää toimintavalmiutta. Webropol-kyselyn lisäksi tietoa toimintaehdotuksen tueksi haetaan Prontosta sekä Päijät-Hämeen väestörakennetta koskevista materiaaleista. Opinnäytetyön teoriaosaan käytän lisäksi paljon Suomen Sopimuspalokuntien liiton tuottamaa aineistoa.

Monet sopimuspalokuntalaiset mieltävät palokuntatoiminnan edelleen vapaaehtoisena harrastuksena ilman velvollisuuksia tai vaatimustasoja. Todellisuudessa vaatimustasot henkilöstön toimintakyvyn ja osaamisen suhteen ovat nousseet ja samalla palokuntatoiminnan vetovoima on laskenut. Sopimuspalokuntalaisten vastuut ja velvollisuudet ovat lisääntyneet jatkuvasti, jolloin useilla toiminnassa mukana olevilla henkilöillä on henkilökohtaisen ajankäytön kanssa ongelmia. Vaadittaviin kuntotestauksiin ja terveystarkastuksiin saattaa olla vaikea löytää sopivaa ajankohtaa, jotta pääsee testaus- ja tarkastuspaikoille. Työnantajat suhtautuvat nykyisin nihkeästi palokuntatoiminnan vuoksi poissaoloon työpaikalta, hälytystehtäville ei voida enää lähteä ansiotyön aikana.

2 SOPIMUSPALOKUNTATOIMINTA SUOMESSA

Sopimuspalokunnat vastaavat pelastustehtävistä noin 90 %:n alueella Suomen pinta-alasta, mikä johtuu pelastustoimen järjestämistavasta. Tällä 90 %:n alueella asuu 46 % Suomen väestöstä. (Sisäministeriö 2020.) Suomessa on noin 710 sopimuspalokuntaa, joissa on noin 15000 vapaaehtoista henkilöä. Vuonna 2019 hätäkeskus hälytti pelastustoimen noin 108 000 kertaa tehtävälle, näistä tehtävistä sopimuspalokunnat olivat mukana noin 60 %:ssa. (Sisäministeriö 2020.)

2.1 Sopimuspalokunta

Sopimuspalokunta on laajempi käsite vapaaehtoiselle palokunnalle, joka voi olla myös teollisuuspalokunta, laitospalokunta tai sotilaspalokunta. Sopimuspalokunta on aina tehnyt palokuntasopimuksen alueellisen pelastuslaitoksen kanssa. Sopimuksessa palokunta sitoutuu tarjoamaan erikseen sovittuja henkilöstö- ja kalustoresursseja pelastustoimen käytettäväksi korvausta vastaan. (Suomen Sopimuspalokuntien Liitto 2020.) Pelastuslaitos maksaa sopimuspalokunnille sopimuskorvausta. Jotkut vapaapalokuntayhdistykset maksavat palkkaa jäsenilleen pelastustoimen tehtäviin osallistumisesta. Pelastuslaitos voi myös maksaa suoraan korvauksen sopimuspalokuntahenkilöille, jolloin he ovat tehneet henkilökohtaisen sopimuksen pelastuslaitoksen kanssa. (Suomen sopimuspalokuntien Liitto 2019.)

Sopimuspalokunnat jaetaan viiteen eri luokkaan, jotka määrittelevät sopimuspalokunnan hälytettävyyttä ja osallistuvuutta tehtäville. Luokat ovat seuraavat: valmiuspalo- kunta, täydennyspalokunta, tukipalokunta, reservipalokunta ja muu palokunta. (Kaukonen 2005.)

- Valmiuspalo- kunta toimii yleensä alueensa ainoana palokuntana sekä hoitaa ja osallistuu kaikkiin alueen hälytystehtäviin.
- Täydennyspalokunta osallistuu hälytystehtäviin silloin kuin päätoimisen ja valmiuspalo- kunnan omat voimat eivät riitä hälytystehtävällä.

2.2 Sopimuspalokuntien koulutusjärjestelmä

Suomen pelastusalan keskusjärjestö (SPEK) vastasi sopimuspalokuntien peruskoulutuksen opetussuunnitelmista vuoden 2018 loppuun saakka, minkä jälkeen vastuu siirtyi Pelastus-

opistolle. Pelastusopisto vastaa pelastuslain (379/2011) 2 a§:n 1 momentin viidennessä kohdassa tarkoitetun sopimuspalokunnan opetussuunnitelman valmistelusta, ylläpidosta ja kehittämisestä, kouluttajakoulutuksesta, kouluttajarekisterin ylläpidosta sekä opetusmateriaalin tuottamisesta. (Savolainen 2020.)

Sopimushenkilöstön miehistökoulutuksien opetussuunnitelmat uudistuvat vaiheittain. Pelastustoiminnan peruskurssin, savusukelluskurssin ja pelastustoiminta tieliikenneonnettomuuksissa -kurssin opetussuunnitelmat, toteutussuunnitelmat sekä opetusmateriaalit valmistuvat kevään 2020 aikana (Savolainen 2020). Kaikki sopimuspalokuntakoulutuksien opetussuunnitelmat, toteutussuunnitelmat sekä opetusmateriaalit valmistuvat vuoden 2023 loppuun mennessä. SPEK on tuottanut kaikkiin sopimuspalokuntien koulutuksiin materiaalia jo vuosia. Näin ollen Pelastusopiston ei tarvitsisi tuottaa uudelleen kaikkea materiaalia vaan, päivittäminen todennäköisesti olisi riittävä toimenpide.

2.3 Hämeen pelastusliiton järjestämät sopimuspalokuntakoulutukset Päijät-Hämeessä

Hämeen pelastusliitolla ja Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella on yhteistyösopimus, jonka mukaan liitto vastaa hallinnollisesti sopimuspalokuntien koulutuksista ja pelastuslaitos kouluttaa alueen sopimuspalokuntalaiset. Päijät-Hämeessä järjestettävissä sopimuspalokuntien koulutuksissa tällä hetkellä kurssinjohtajana toimii alipäällystötutkinnon suorittanut ruiskumestari/palomies ja kouluttajina vähintään pelastajatutkinnon suorittaneet palomiehet. Ensiapu- ja ensivastekursseilla koulutuksesta vastaavat pelastuslaitoksella työskentelevät ensihoitajat. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueella pelastustoiminnan peruskurssi on järjestetty useana vuotena keväisin ja syksyisin, muut kurssit järjestetään lähtökohtaisesti vuosittain tai sitten harvemmin.

Vuonna 2020 järjestetään alueella seuraavat koulutukset sopimuspalokuntalaisille:

- Ajoneuvon käsittelykurssi kevät
- Pelastustoiminnan peruskurssi kevät
- Korkealle työskentely kevät
- Palokuntien ensiapukurssi kevät
- Vauriotuhopuukurssi syksy
- Palokuntien ensivastekurssi syksy
- Savusukelluskurssi syksy
- Pelastustyökurssi syksy

- Pelastustoiminnan peruskurssi syksy.

Poikkeuksellisen tilanteen takia keväällä 2020 järjestettävät kurssit jouduttiin alueella peruuttamaan. Lähtökohtaisesti tavoitteena on järjestää vuosittain sopimuspalokuntakurssit aiemmin mainitulla rytmityksellä.

3 PÄIJÄT-HÄMEEN MAAKUNTA

Päijät-Häme on eteläisessä Suomessa sijaitseva maakunta, joka on yhdeksän kunnan muodostama kokonaisuus (kuva1) Päijät-Hämeessä on vähän yli 200 000 asukasta ja keskuskuntana toimii Lahden kaupunki, jossa asuu noin 120 000 ihmistä. Päijät-Hämeen maakunta on pinta-alaltaan (6254 km²) Suomen 18:ksi suurin maakunta ja Lahti asukasluvultaan Suomen kahdeksanneksi suurin kaupunki. (Päijät-Hämeen liitto 2020) Vesistöä Päijät-Hämeessä on maakunnan kokonaispinta-alasta 17,3 %, joka on noin 1177 km² (Suomen ympäristökeskus 2020). Päijät-Hämeen vesistöjen pinta-ala on Suomen maakunnista viidenneksi suurin (Suomen ympäristökeskus 2020).

Päijät-Hämeen maakuntaan liittyy vuoden 2021 alusta uutena kunta Iitti, joka siirtyy Kymenlaakson maakunnasta ja sijoittuu kaakkoiskulmalle Päijät-Hämettä. Iitissä on noin 7000 asukasta ja pinta-ala kunnassa on noin 685 km², josta noin 97 km² on vesistöjä. (Turisti-info.fi 2020.)

Maakunnan läpi etelä-pohjoissuunnassa kulkee yksi Suomen tärkeimmistä tieyhteyksistä VT4. Se on Orimattilasta Heinolan pohjoispuolelle neljakaistainen moottoritie ja sen jälkeen kaksikaistaisena valtatieenä läpi Sysmän ja Hartolan jatkuen Keski-Suomeen.

Kuva 1 Päijät-Hämeen maakunta

3.1 Päijät-Hämeen väestökehitys

Päijät-Hämeessä tapahtuu kahdessakymmenessä vuodessa Tilastokeskuksen ennusteen mukaan hurja väestökato, joka on noin 8 % nykyistä väestömäärää vähemmän. Suurinta väestökato on maakunnan kunnissa Padasjoki, Sysmä ja Hartola. Väestöennusteen mukaan edellä mainituissa kunnissa väestö vähenee jopa yli neljänneksen vuoteen 2040 mennessä. Ainoa selviytyjä on Lahti, jonka asukasmäärä vähenisi vuoteen 2040 mennessä vain noin 2 %. (Tilastokeskus 2019.)

Päijät-Hämeen omavaraisaste muuttuu ennusteen mukaan noin 70:stä vuoteen 2040 mennessä noin 80:een, mikä tarkoittaa väestön ikäjakaumaa. Omavaraisennuste tarkoittaa, että jokaista 100:a 15 – 64-vuotiasta kohden alueella on tai tulee olemaan 0 - 14 ja yli 65-vuotista ihmistä. Tilasto ei kuitenkaan kerro, kuinka moni 15 – 64-vuotiaista ihmisistä on työelämässä. (Tilastokeskus 2019.) Kriisikuntia ovat tulevaisuudessa ne kunnat, joissa omavaraisaste nousee yli 100:n, jolloin työikäinen väestö vähenee. Samalla myös lisääntyvät alueella toimivien sopimuspalokuntien haasteet henkilöstön rekrytoimisessa. Päijät-Hämeen kunnista Hartolassa, Padasjoella ja Sysmässä omavaraisennuste on nyt jo sadan pinnassa ja vuonna 2030 omavaraisennuste on yli 120 sekä vuonna 2040 omavaraisennuste on 140:n tasolla. (Tilastokeskus 2019.)

Päijät-Hämeessä sijaitsee runsaasti kesäasuntoja, ja varsinkin kesäaikaan kesäasujat melkein tuplaavat eräissä kunnissa asuvien ihmisten lukumäärän (Päijät-Hämeen liitto 2020). Hartola, Sysmä ja Padasjoki ovat tässäkin tilanteessa ison haasteen edessä pelastustoimen toimintavalmiuden ja toimintakyvyn kanssa, koska 15 – 65-vuotiaiden vakinaisesti kunnissa asuvien ihmisten osuus vähenee huomattavasti, mikä ei voi olla vaikuttamatta sopimuspalokuntien hälytysosastoissa toimivien toimintakykyisten henkilöiden määrään.

3.2 Riskikohteet Päijät-Hämeessä

Riskikohteella tarkoitetaan sellaista rakennusta, toimintaa tai tapahtumaa, jossa harjoitettu toiminta tai olosuhteet aiheuttavat henkilö- tai paloturvallisuudelle tai ympäristölle tavanomaista suuremman vaaran tai kohde on keskeinen yhteiskunnan kriittisten toimintojen turvaamisen kannalta. Riskienhallintakeinot valitaan onnettomuusriskin arvioinnin perusteella. Niitä ovat ensisijaisesti riskin poistaminen, riskin pienentäminen tai onnettomuuksien seurausvaikutusten pienentäminen. Onnettomuuksien omatoiminen ehkäiseminen ja valvonta sekä vahinkojen rajoittaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä riskikohteissa. (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2015.)

Päijät-Hämeessä on 21 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston valvomaan laitosta, ja näistä viisi laitosta on SEVESO III-direktiivin mukaisia turvallisuusselvityslaitoksia (Riskianalyysi 2020). Päijät-Hämeessä on muutamia suuria kohteita, joissa voidaan järjestää isoja yleisötaphtumia. Suurin on Lahden urheilukeskus, jonka maksimi yleisökapasiteetti on 35000 henkilöä, sekä Iitissä sijaitseva KymiRing-moottorirata, jossa järjestetään vuosina 2021 - 2024 ratamoottoripyörien MM-osakilpailut. Ratamoottoripyörien MM-osakilpailu viikonloppuun arvioidaan yleisömääräksi jopa 100 000 henkilöä. Iitti liittyy osaksi Päijät-Hämeen pelastuslaitosta vuoden 2021 alusta. Yleisötaphtumat ovat vuosien saatossa työllistäneet pelastustoimea suhteellisen vähän.

Päijät-Hämeen Pelastuslaitoksen alueella ei ole merkittäviä pelastustoimelle haastavia korkeita rakennuksia eikä merkittäviä maanalaisia rakenteita. Olemassa olevien maanalaisten kohteiden pelastustoiminta on haastavaa ja vaarallista. (palvelutasopäätös 2021 – 2024.) Pelastustoimelle isoja työturvallisuus haasteita tuovat alueella olevien suurien kauppakeskusten katolla olevat laajat aurinkovoimapanelikentät, jotka tuottavat sähköä jatkuvasti turvakytkimelle saakka valoisan aikana. Hyvällä työpaikkakoulutuksella ja kohdetuntemuksella pystytään pienentämään riskejä, että onnettomuustilanteiden aikaisilta tapaturmilta vältytään.

3.3 Päijät-Hämeen Pelastuslaitos

Päijät-Hämeessä on kuusi päätoimista pelastusasemaa, joissa työskennellään 24 tunnin vuoroissa seitsemänä päivänä viikossa. Kolme asemaa sijaitsee Lahden kaupungin alueella Paavolassa, Niemessä sekä Nastolassa ja kolme muuta pelastusasemaa sijaitsevat Heinolassa, Hollolassa ja Orimattilassa. Palvelutasopäätösten mukaiset minimi vahvuudet ovat 1+3 eli pelastusryhmä, jossa on esimies ja kolme palomiestä. Päijät-Hämeen alueen päällystöpäivystys on toteutettu 24/7 kahdella päivystävällä palomestarilla, jotka ovat asemoitu Paavolan pelastusasemalle (P30) ja Heinolan pelastusasemalle (P40). Alueen päällikköpäivystys (P20) on toteutettu virka-ajan ulkopuolella kotivarallaololla. Pelastustoimen alueellinen minimi vuorovahvuus on 2+6+18, hetkellisesti voidaan mennä vahvuuteen 2+6+17.

Päätoimista henkilöstöä pelastuslaitos työllisti henkilöstöraportin mukaan vuoden 2019 lopussa 262 henkilöä. Pelastustoiminta suurimpana yksittäisenä osastona työllisti vuoden 2019

lopussa 193 henkilöä. Ensihoidon parissa työskenteli 40 henkilöä ja loput 29 henkilöä työskentelivät hallinnossa, riskienhallinnassa ja teknisellä osastolla vuoden 2019 lopussa. Sivutoimista henkilöstöä pelastuslaitoksen palkkalistoilla oli vuoden 2019 lopussa 225 sellaista henkilöä sopimuspalokunnissa ja puolivakinaisessa palokunnassa, joiden palkanmaksun hoitaa pelastuslaitos. (henkilöstöraportti 2019.)

Pelastuslaitoksen päätoimisen henkilöstön keski-ikä vuoden 2019 lopussa oli 45,3 vuotta. Henkilöstöraportin mukaan vuonna 2019 pelastuslaitokselta jäi eläkkeelle neljä henkilöä ja viisi henkilöä vaihtoi työpaikkaa. Henkilöstöraportin nelivuotisennusteessa vuosien 2020 - 2023 aikana eläkkeelle on jäämässä yhteensä 19 henkilöä. (henkilöstöraportti 2019.)

Savusukelluskelpoisia pelastuslaitoksen päätoimisesta henkilöstöstä (palomies/ruiskumestari) vuoden 2019 lopussa oli 93,3 % eli 149 henkilöä 158 henkilöstä. Muutosta savusukeltajien määrässä on ollut viiden vuoden seurantajaksolla maksimissaan 2 henkilöä. (henkilöstöraportti 2019.)

3.4 Päijät-Hämeen maakunnan alueen sopimuspalokunnat

Päätoimisen pelastustoimen tukena on alueella 19 sopimuspalokuntaa, jotka sijoittuvat maakunnan alueelle seuraavasti: Asikkala 1, Hartola 1, Heinola 2, Hollola 5, Kärkölä 1, Lahti 5, Orimattila 2, Padasjoki 1 ja Sysmä 1. Sopimuspalokunnissa on sivutoimista hälytysosastoissa olevaa henkilöstöä yhteensä noin 381 henkilöä. (vuosikertomus 2019.)

Valmiuspalokuntia oli vuoden 2019 palokuntasopimuksessa seuraavat palokunnat: Artjärven vapaapalokunta, Asikkalan puolivakinainen palokunta, Hartolan palokunta, Heinolan puolivakinainen palokunta, Järvelän vapaapalokunta, Kosken vapaapalokunta, Padasjoen vapaapalokunta, Pennalan vapaapalokunta sekä Sysmän vapaapalokunta. Täydennyspalokuntia olivat seuraavat sopimuspalokunnat: Ahtialan vapaapalokunta, Hakosilta-Nostavan vapaapalokunta, Harjunalustan vapaapalokunta, Herralan vapaapalokunta, Keski-Hollolan vapaapalokunta, Lahden vapaapalokunta, Renkomäen vapaapalokunta, Vesikansan vapaapalokunta, Vierumäen vapaapalokunta sekä Villähteen vapaapalokunta.

Vuoden 2021 alusta Iitin liittyessä osaksi Päijät-Hämeen maakuntaa siirtyy samalla myös pelastustoimi osaksi Päijät-Hämeen pelastuslaitosta. Iitin kunnan alueella toimii kaksi sopimuspalokuntaa: Kausalan vapaapalokunta ja Vuolenkosken vapaapalokunta.

Päijät-Hämeen sopimuspalokuntien palokuntasopimukset uusittiin vuoden 2020 alussa, ja kaikki sopimuspalokunnat ovat Päijät-Hämeessä nykyään 1. ja 2. lähdön palokuntia. Valmiuspalokuntia tai täydennyspalokuntia ei enää ole, ja ainoa asia, joka erottaa palokunnat toisistaan, on sopimuksessa oleva lähtövalmiusaika. Edelleen palokuntasopimuksissa on viiden minuutin lähtövalmiusajoilla samat sopimuspalokunnat, jotka olivat myös edellisellä sopimuskaudella valmiuspalokuntia.

3.5 Sopimuspalokuntien erikoisosaamiset

Päijät-Hämeen alueen useilla sopimuspalokunnilla on erikoisosaamista ja kalustoa tukemaan erikoisosaamisalaa. Palokuntasopimuksissa mainitut osaamiset 1.1.2020 alkaen:

Ahtialan VPK	1. Kemikaalivahingontorjuntaan 2. Väestönsuojelun puhdistustoimintaan
Artjärven VPK	1. Ensivastetoiminta
Asikkalan Pvpk	1. Ensivastetoiminta
Hakosilta-Nostavan VPK	1. Mönkijä + peräkärry
Harjunalustan VPK	1. Vesihuolto yhdessä Lahden Vpk:n kanssa 2. RPAS - toiminta
Hartolan palokunta	1. Ensivastetoiminta
Herralan VPK	1. Eläinten pelastaminen (erillisen suunnitelman mukaisesti)
Järvelän VPK	1. Ensivastetoiminta
Kosken VPK	1. Ensivastetoiminta 2. Hälytysmuonitus (naisosasto)
Lahden VPK	1. Sammutusvesihuolto yhdessä Harjunalustan Vpk:n kanssa 2. RPAS -toiminta
Padasjoen VPK	1. Ensivastetoiminta 2. Sammutusmuonitus
Pennalan VPK	1. Viranomaisradioverkon sähkönsaannin varmentaminen siirrettävällä varavoimakoneella 2. Raivausyksikkö
Renkomäen VPK	1. Tieliikenneonnettomuuksiin erikoistuminen 2. Nosturiperäkärry 3. Ilmakaaritelttä
Sysmän VPK	1. Ensivastetoiminta 2. Muonituspalvelu (naisosasto)

3. Viranomaisradioverkon sähkösaannin varmentaminen siirrettävillä varavoimakoneilla

3.6 Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien tehtävien tarkastelu

Taulukossa 1 on kaikki hätäkeskuksen välittämät tehtävät pelastuslaitokselle niin päätoimisille kuin sopimuspalokunnille vuosien 2015 - 2019 välisenä aikana. Pelastustoimi hälytettiin vuonna 2019 keskimäärin 12 kertaa vuorokaudessa tehtävälle. Lahden kaupungin alueella tehtävien osuus oli noin 52 % kaikista tehtävistä.

Taulukko 1 Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen kaikki tehtävät kunnittain vuosina 2015 - 2019

Tapahtumakunta	Pelastuslaitoksen kaikki tehtävät kunnittain 2015-2019,					Yhteensä
	2015	2016	2017	2018	2019	
Asikkala	204	224	236	281	209	1 154
Hartola	124	114	139	172	120	669
Hollola	332	374	383	407	407	1 903
Heinola	479	632	537	602	560	2 810
Hämeenkoski	62	0	0	0	0	62
Kärkölä	130	117	180	184	121	732
Lahti	1 632	2 127	2 114	2 315	2 306	10 494
Nastola	261	2	0	0	0	263
Orimattila	395	389	522	423	325	2 054
Padasjoki	149	146	171	179	212	857
Sysmä	155	131	150	164	157	757
Yhteensä	3 923	4 256	4 432	4 727	4 417	21 755

Käytetyt poimintaehdot

Vuosi = 2019, 2018, 2017, 2016, 2015

Pelastustoimen alue = Päijät-Häme

Taulukossa 2 on 1. lähdön sopimuspalokuntien tehtävät vuosilta 2015 - 2019. Taulukosta voidaan huomata, että ensivastetehtävien osuus on kasvanut huomattavasti. Ensivastetehtäviä kaikista tehtävistä on ollut jo noin kolmasosa vuonna 2019. Poiminnassa käytetyillä sopimuspalokunnilla oli yhteensä 1087 tehtävää, joista 354 oli ensivastetehtäviä. Toiseksi ja kolmanneksi yleisimmät tehtävät olivat automaattisen paloilmittimen tarkastus-tai varmistustehtävät, 140 tehtävää, sekä liikenneonnettomuudet, 142 tehtävää. Nämä kolme onnetto-

muustyyppiä ovat yli puolet (58 %) kaikista tehtävistä (1087/636). Poimintaehdoissa käytetyt palokunnat ovat avustaneet myös naapurialueilla pelastustehtävissä keskimäärin 25 kertaa vuodessa. (Pronto 2020.)

Taulukko 2 1. lähdön sopimuspalokuntien tehtävät vuosina 2015 - 2019

Onnettomuustyyppi (ensisijainen)	1. lähdön sopimuspalokuntien tehtävät					Yhteensä
	2015	2016	2017	2018	2019	
Rakennuspallo	40	36	40	44	53	213
Rakennuspalovaara	44	26	28	29	28	155
Maastopalo	26	37	48	70	59	240
Liikennevälinepalo	18	19	24	22	29	112
Muu tulipalo	21	9	28	21	24	103
Liikenneonnettomuus	156	133	143	153	142	727
Öljyvahinko	17	13	18	29	22	99
Vaarallisten aineiden onnettomuus	2	1	1	2	1	7
Räjähdykset/räjähdysvaara	0	1	0	1	0	2
Autom. paloilmittimen tarkastus-/varmistustehtävä	132	171	153	147	140	743
Palovaroittimen tarkastus-/varmistustehtävä	0	7	6	11	6	30
Muu tarkastus-/varmistustehtävä	66	67	52	69	79	333
Ensivastetehtävä	143	113	191	394	354	1 195
Ihmisen pelastaminen	15	16	12	8	9	60
Eläimen pelastaminen	9	7	9	16	18	59
Vahingontorjuntatehtävä	130	134	109	100	75	548
Avunantotehtävä	24	32	28	36	39	159
Virka-aputehtävä	10	14	7	7	9	47
Yhteensä	853	836	897	1 159	1 087	4 832

Käytetyt poimintaehdot

Vuosi = 2019, 2018, 2017, 2016, 2015

Yksikkötunnus = RPH451, RPH431, RPH321, RPH411, RPH311, RPH531, RPH521, RPH441, RPH421

Pelastustoimen alue = Päijät-Häme, Itä-Uusimaa, Kanta-Häme, Keski-Suomi, Keski-Uusimaa, Kymenlaakso

Taulukossa 3 on 2. lähdön sopimuspalokuntien tehtävät vuosilta 2015 - 2019. Taulukosta 3 näkyy, että sopimuspalokunnat hälytetään pääasiassa onnettomuuksiin, joissa tulipalo on ilmeinen elementti. Rakennuspalot, rakennuspalovaarat sekä maastopalot ovat siis yleisimpiä tehtävä tyyppejä.

Taulukko 3 2. lähdön sopimuspalokuntien tehtävät vuosina 2015 - 2019

2. Lähdön sopimuspalokuntien tehtävät						
Onnettomuustyyppi (ensisijainen)	2015	2016	2017	2018	2019	Yhteensä
Rakennuspalo	46	44	35	39	50	214
Rakennuspalovaara	41	42	27	19	31	160
Maastopalo	14	36	31	48	17	146
Liikennevälinepalo	10	7	5	12	11	45
Muu tulipalo	22	13	13	16	8	72
Liikenneonnettomuus	16	31	23	19	9	98
Öljyvahinko	5	3	8	1	1	18
Vaarallisten aineiden onnettomuus	2	1	1	1	0	5
Autom. paloilmoittimen tarkastus-/varmistustehtävä	32	33	35	43	24	167
Palovaroittimen tarkastus-/varmistustehtävä	4	3	6	4	4	21
Muu tarkastus-/varmistustehtävä	37	40	24	43	27	171
Ensivastetehtävä	0	0	0	0	1	1
Ihmisen pelastaminen	2	0	1	1	1	5
Eläimen pelastaminen	5	6	8	8	3	30
Vahingontorjuntatehtävä	27	41	26	25	11	130
Avunantotehtävä	0	1	0	1	0	2
Yhteensä	263	301	243	280	198	1 285

Käytetyt poimintaehdot

Vuosi = 2019, 2018, 2017, 2016, 2015

Yksikkötunnus = RPH331, RPH341, RPH351, RPH251, RPH461, RPH211, RPH221, RPH231, RPH241, RPH611, RPH4612

Pelastustoimen alue = Päijät-Häme, Itä-Uusimaa, Kanta-Häme, Keski-Suomi, Keski-Uusimaa, Kymenlaakso

3.7 Päijät-Hämeen alueen rakennuspalo- ja rakennuspalovaaratehtävien tarkastelu

Seuraavaksi tarkastellaan hälytystehtäviä, jotka ovat Prontoon kirjattu rakennuspaloiksi tai rakennuspalovaaroiksi. Edellä mainittujen tehtävien tarkasteleminen on merkityksellistä, koska savusukelluskelpoiset henkilöt sopimuspalokunnissa ovat vähentyneet jatkuvasti. Uudistetussa palokuntasopimuksessa ei ole enää vaatimusta savusukeltajien määrästä yksikössä, mikä edelleen tulee korostamaan vakinaisen pelastushenkilöstön merkitystä tulevaisuudessa rakennuspalotehtävillä. Jokaisessa kuudessa vakinaisessa pelastusyksikössä on

tällä hetkellä pääsääntöisesti vähintään kolme savusukelluskelpoista jäsentä. (Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista 2019.)

Vakinaisen pelastusyksikön tulee tarvittaessa osallistua pelastussukellustehtäviin koko alueella. Vakinaisilla yksiköillä tulee olla toimintakyvyn osalta valmius vaativien tehtävien varalta. Vaativa tehtävä määritellään seuraavasti: ”Vaativilla tehtävillä tarkoitetaan sellaisia tehtäviä, joissa toiminta-aika on todennäköisesti pidentynyt vaikean etenemisen tai tilan laajuuden ja monimutkaisuuden takia. Vaativalle tehtävälle on ominaista, että esitietojen ja tiedustelun perusteella toimintaympäristön hahmottaminen on vaikeaa tai mahdotonta ja tehtävän tauottaminen ei ole mahdollista. Vaativia tehtäviä ovat mm. edellä mainitut ehdot täyttävä savusukellus-, kemikaalisukellus tai vesipelastustehtävä sekä paineilmahengityslaitetta edellyttävä sammutustoiminta katolla.” (Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista ja kehittämisestä 2016.)

Päätoimisten pelastusyksiköiden esimies tai kuljettaja voi olla fyysiseltä toimintakyvyltään perustehtävien tasoinen. Perustehtävä määritellään seuraavasti: ”Paineilmahengityslaitteen käyttö on mahdollista, mutta käyttäjä ei joudu välittömään hengenvaaraan, vaikka joutuisi lopettamaan paineilmahengityslaitteen käytön.” (Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista ja kehittämisestä 2016.)

Taulukossa 4 on hälytystehtävät, joissa onnettomuustyyppinä on rakennuspallo tai rakennuspalovaara Päijät-Hämeen alueella.

Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueella on vuosittain keksimäärin 215 rakennuspalloa tai rakennuspalovaaraksi kirjattua tehtävää, mikä voidaan havaita taulukosta 4. Tehtävät korreloivat kunnan väestömäärien mukaan, mitä suurempi kunnan asukasmäärä on, sitä enemmän näyttää olevan rakennuspalotehtäviä. Lahden kaupungin alueella tapahtuvat rakennuspalot tai rakennuspalovaaratehtävät vastaavat Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueen kyseisistä tehtävistä lähemmäs 60 % osuutta. Esimerkiksi vuonna 2019 alueella oli rakennuspallo- tai rakennuspalovaaratehtäviä yhteensä 202 tehtävää, joista 115 tehtävää oli Lahden kaupungissa.

Taulukko 4 kaikki Rakennuspallo/rakennuspalovaara tehtävät vuosina 2015 - 2019

Tapahtumakunta	Rakennuspalot/Rakennuspalovaarat					Yhteensä
	2015	2016	2017	2018	2019	
Asikkala	12	11	8	5	6	42
Hartola	8	4	6	4	4	26
Hollola	19	24	15	15	15	88
Heinola	25	15	26	27	25	118

Hämeenkoski	2	0	0	0	0	2
Kärkölä	14	9	13	9	14	59
Lahti	96	134	112	123	115	580
Nastola	18	0	0	0	0	18
Orimattila	16	20	21	17	13	87
Padasjoki	7	2	4	6	3	22
Sysmä	5	9	6	8	7	35
Yhteensä	222	228	211	214	202	1 077

Käytetyt poimintaehdot

Vuosi = 2019, 2018, 2017, 2016, 2015

Pelastustoimen alue = Päijät-Häme

Onnettomuustyyppi (ensisijainen) =

Rakennuspallo, Rakennuspalovaara

Onnettomuus-/tehtäväselosteet =

Onnettomuusselosteet

Taulukosta 5 nähdään, että vakinainen pelastusyksikkö on osallistunut myös viiden minuutin lähtövalmiudella olevien sopimuspalo- ja rakennuspalokuntien alueella (Asikkalassa, Hartolassa, Kärkölässä, Artjärvi (Orimattila), Padasjoella ja Sysmässä) rakennuspallo- tai rakennuspalovaaratehtäviin, joissa menetelmäksi on kirjattu savusukellus. Pelastuslaitoksen vakinainen pelastusyksikkö hälytetään keskimäärin 55 kertaa vuodessa savusukellustehtävälle, joista yli 50 prosenttia on tapahtunut Lahden kaupungin alueella. Taulukosta ei kuitenkaan selviä, että mikä kohteessa ollut pelastusyksikkö on suorittanut savusukellustehtävän. ”Savusukelluksella tarkoitetaan paineilmaahengityslaitteiden ja asianmukaisten suojarusteiden avulla tehtävää sammutus- ja pelastustyötä, joka edellyttää tunkeutumista palavaan ja rajattuun sisätilaan, jossa on savua. Palavan rakennuksen katolla tapahtuva työskentely paineilmaahengityslaitetta käyttäen rinnastetaan savusukellukseen.” (Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista ja kehittämisestä 2016.)

Taulukko 5 Rakennuspalot joissa mukana päätoiminen pelastusyksikkö vuosina 2015 – 2019, johon kirjattu menetelmäksi savusukellus

Tapahtumakunta	Rakennuspalot 2015-2019 mukana päätoiminen					Yhteensä
	2015	2016	2017	2018	2019	
Asikkala	2	4	1	1	0	8
Hartola	0	0	1	1	1	3
Hollola	7	5	4	7	2	25
Heinola	10	5	9	9	7	40
Kärkölä	3	2	1	2	3	11
Lahti	27	28	28	34	37	154
Nastola	3	0	0	0	0	3
Orimattila	4	4	5	4	2	19
Padasjoki	1	1	2	1	0	5
Sysmä	2	2	4	1	1	10
Yhteensä	59	51	55	60	53	278

Taulukossa 6 näkyvät ne Päijät-Hämeen kunnat, joihin sopimuspalokuntien pelastusyksiköt on hälytetty tehtävään rakennuspallo/rakennuspalovaara. Viiden vuoden (2015 - 2019) tarkastelujaksolla sopimuspalokunnan pelastusyksikkö on hälytetty rakennuspallo/rakennuspalovaaratehtäville, joissa pelastusmenetelmäksi on kirjattu savusukellus, keskimäärin 45 kertaa vuodessa. Lahdessa, Heinolassa, Hollolassa ja Orimattilassa sijaitsevat päätoimisen henkilöstön miehittämät paloasemat. Sopimuspalokuntien näkökannalta tarkasteltuna niiden toiminta-alueella rakennuspalloja on harvoin. Vuonna 2019 sopimuspalokuntien alueella on ollut viisi rakennuspalloa ja vuonna 2018 kymmenen rakennuspalloa.

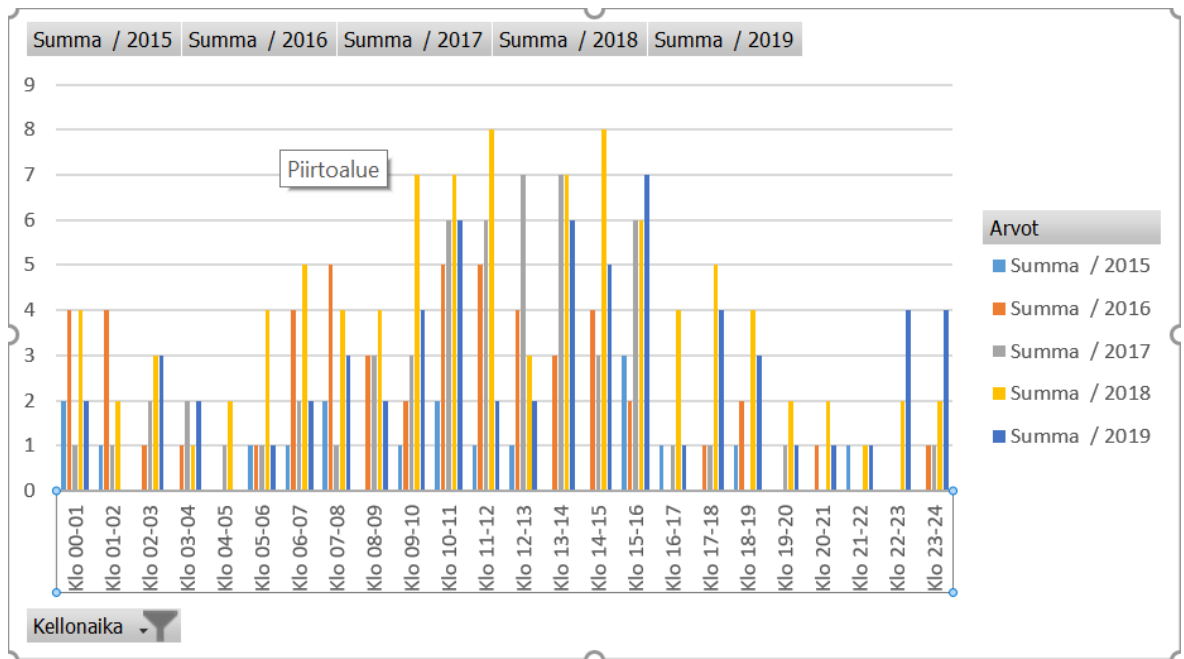
Taulukko 6 rakennuspalot 2015 - 2019, joissa mukana sopimuspalokunta

Tapahtumakunta	Rakennuspalot 2015-2019, joissa mukana sopimuspalokunta					Yhteensä
	2015	2016	2017	2018	2019	
Asikkala	2	4	1	2	0	9
Hartola	0	0	2	2	1	5
Hollola	6	5	4	6	0	21
Heinola	9	5	9	9	7	39
Kärkölä	3	2	1	3	3	12
Lahti	21	17	18	15	26	97
Nastola	3	0	0	0	0	3
Orimattila	2	4	1	4	2	13
Padasjoki	3	2	3	2	0	10
Sysmä	3	2	4	1	1	11
Yhteensä	52	41	43	44	40	220

Menetelmä = Savusukellus

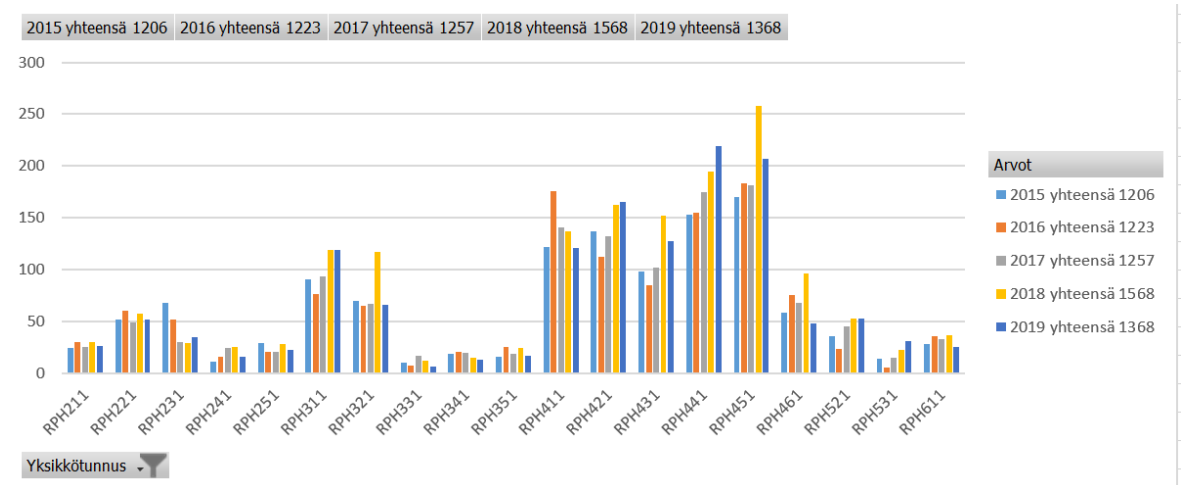
Pelastustoimen alue = Päijät-Häme

Kuvassa 2 tarkastellaan tunneittain viiden vuoden seurantajakson ajalta niitä tehtäviä, joissa sopimuspalokuntien yksiköt eivät ole lähteneet tehtävälle miehistöpulan vuoksi. Päiväaikaan on haastavinta saada sopimuspalokuntien yksiköitä liikkeelle. Kello 10:n ja kello 16:n välisenä aikana henkilöstöpula on suurinta sopimuspalokunnissa. Haasteena tulevaisuudessa on sopimuspalokuntien toimintavalmiuden turvaaminen juuri tuolloin arkipäivisin kello kuuden ja kuudentoista välillä.

Kuva 2 Henkilöstöpulan takia ei lähtenyt tehtävälle tunneittain vuorokauden aikana

Kuvassa 3 on sopimuspalokunnan kaikki tehtävät viiden vuoden seurantajaksolta. Sopimuspalokunnat saavat keksimäärin 1324 tehtävää vuodessa. Pohjoisella toimialueella toimivat yksiköt (PH411, PH421, PH431, PH441 ja PH451) hälytetään tehtäville suhteellisen usein.

Kuva 3 Sopimuspalokuntien kaikki tehtävät

Kuvassa 4 tarkastellaan tehtäviä, joihin sopimuspalokuntien pelastusyksikkö ei ole lähtenyt. Näistä viiden minuutin lähtövalmiudella olevista sopimuspalokunnista, jotka vastaavat omassa kunnassa ensilähdön pelastustoiminnasta, erityisesti Järvelän vapaapalokunnalla (RPH311) ja Asikkalan puolivakinaisella palokunnalla (RPH451) on tilastojen mukaan haasteena saada pelastusyksikköä liikkeelle tehtäville.

3.8 Iitin sopimuspalo kuntien hälytystehtävät

Taulukko 7 Iitin sopimuspalo kuntien tehtävät

	Oma tilasto					Yhteensä
Yksikkötunnus	2015	2016	2017	2018	2019	
RKY611	20	22	15	23	18	98
RKY621	113	118	115	99	101	546
Yhteensä	133	140	130	122	119	644
Käytetyt poimintaehdot						
Yksikkötunnus = RKY621, RKY611						

4 SOPIMUSPALOKUNTATOIMINTAA SÄÄTELEVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ, OHJEET JA PALOKUNTA SOPIMUKSET

Sopimuspalokuntien osallistumisesta pelastustoimintaan säädetään pelastuslaissa 379/2011, jossa määritetään sopimuspalokuntien oikeudet ja velvollisuudet sekä tilapäisistä pelastustoimintaan liittyvistä johtamisvaltuuksista. Pelastuslaki on perusta Suomen pelastustoimelle. Myös työturvallisuuslaissa määritetään sopimuspalokuntalaisten velvollisuuksista ja oikeuksista, mikä luo perustan turvalliselle työskentelylle. Työsopimuslakiin ja työterveyshuoltolakiin on kirjattu sopimuspalokuntalaisten toimintaa parantavia lakipykälä.

4.1 Pelastuslaki ja keskeisimmät lainkohdat

Pelastuslaissa on useita lakipykälä, joissa säädetään sopimuspalokuntatoimintaan vaikuttavista asioista. Alla ovat lain kohdat, jotka vaikuttavat sopimuspalokuntien sammutus- ja pelastustoimintaan.

Pykälässä 39§ kirjataan pelastustoimintaan osallistuvan henkilön toimintakyvystä siten, että hänen tulee ylläpitää tehtäviensä edellyttämiä perustaitoja ja kuntoa. Sisäministeriö on antanut säädökset, joissa on määritelty perustaidot ja kuntotasot sekä kuntotestien järjestäminen.

Pelastuslain 7. luku käsittää vapaaehtoistoimintaa pelastustoimessa. Pelastuslaitos voi käyttää apunaan vapaaehtoisia organisaatioita tehtävissä, joissa ei jouduta käyttämään viranomaisvaltuuksien suomaa julkisen vallan käyttöä. Tehtäviä, joissa vapaaehtoisia organisaatioita voidaan käyttää, ovat pelastustoiminta sekä koulutus-, neuvonta- ja valistustehtävät. Pelastustoimen viranomaisten tulee edistää pelastustoimen tehtävissä käytettävien vapaaehtoisten organisaatioiden toimintaedellytyksiä mahdollisuuksien mukaan.

Sopimuspalokuntaan kuuluville savusukeltajille tai muuta vastaavaa raskasta työtä tekeville on järjestettävä työterveyshuolto ja työterveyshuoltolaissa säädetty terveystarkastukset. Pelastustoimintaan osallistuvan sopimuspalokuntalaisen työturvallisuuteen sovelletaan työturvallisuuslakia. Pelastuslain 8. luvussa säädetään pelastuslaitoksen vastuusta sopimuspalokuntien pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön koulutuksesta, siten että heillä tulisi olla Pelastusopiston opetussuunnitelman mukainen koulutus.

4.2 Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta

7§

Pelastustoimintaan osallistuvan sivutoimisen henkilöstön ja sopimuspalokunnan henkilöstön kelpoisuus

Pelastuslain 57 §:n 2 momentissa tarkoitettulta sivutoimiselta henkilöltä ja sopimuspalokuntaan kuuluvalta henkilöltä vaaditaan, että:

- 1) sammutus- ja pelastustyöhön osallistuva on suorittanut vähintään Pelastusopiston vahvistaman opetussuunnitelman mukaisen sammutustyökurssin;
- 2) sammutus- ja pelastustyöhön osallistuva päällystö ja alipäällystö on suorittanut vähintään Pelastusopiston vahvistaman opetussuunnitelman mukaisen yksikönjohtajakurssin tai pelastusalan ammatillisen tutkinnon;
- 3) palokunnan päällikkö on suorittanut pelastuslain 55 §:ssä tarkoitettussa oppilaitoksessa vähintään sopimuspalokunnan päällikkökurssin, sivutoimisen teollisuuspalopäällikön peruskurssin taikka tämän asetuksen 6 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitetun tutkinnon.

Pelastussukellustehtävään osallistuvalla vaaditaan lisäksi, että hän on suorittanut tehtävän edellyttämän Pelastusopiston vahvistaman opetussuunnitelman mukaisen kurssin.

4.3 Työturvallisuuslaki 738/2002

1§ Tarkoitus

Työturvallisuuslain tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työskentelyolosuhteita sekä pyrkiä ennalta ehkäisemään työtapaturmia ja ammattitautteja.

2§ Lain yleinen soveltamisala

Työturvallisuuslakia sovelletaan henkilöihin, jotka työskentelevät virkasuhteessa tai työsuhteen perusteella.

4§ Muut soveltamisalaan kuuluvat työt

- 8) Lakia sovelletaan sopimuspalokuntaan kuuluvan pelastustoimintaan vapaaehtoisesti osallistuvan henkilön työhön.

Pykälässä 10 § määrätään, että työnantajan on selvitettävä työn riskit ja vaarat. Mikäli riskejä ja vaaroja ei voida poistaa pitää työnantajan arvioida niiden merkitys työntekijöille.

Pykälässä 11 § viitataan edelliseen pykälään niin, että mikäli vaarojen arviointi osoittaa, että työstä saattaa aiheutua erityistä tapaturman vaaraa tai sairastumista, saa työtä tehdä vain siihen pätevä sekä edellytystensä puolesta sopiva henkilö.

Pelastuslain 57 §:n 2 momentissa tarkoitettulta sivutoimiselta ja vapaaehtoiselta pelastustoimintaan osallistuvalla henkilöstöltä vaaditaan, että:

- 1) sammutus- ja pelastustyöhön osallistuva henkilöstö on suorittanut vähintään sammutus-työkurssin;*
- 2) muu kuin 3 kohdassa tarkoitettu päällystö ja alipäällystö on suorittanut vähintään yksikönjohtajakurssin tai pelastusalan ammatillisen tutkinnon;*
- 3) palokunnan päällikkö on suorittanut pelastuslain 15 §:ssä tarkoitettussa oppilaitoksessa vähintään sopimuspalokunnan päällikkökurssin, sivutoimisen teollisuuspalopäällikön peruskurssin taikka tämän asetuksen 12 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettun tutkinnon. Savusukellustehtäviin osallistuvalla vaaditaan lisäksi, että hän on suorittanut savusukelluskurssin. (Valtioneuvosto, 2018)*

4.4 Työsopimuslaki 2001/55

Työsopimuslakia sovelletaan sopimuspalokuntalaisen tekemään henkilökohtaiseen sopimukseen osallistua pelastustehtävien hoitamiseen. Tätä sopimusta kutsutaan työsopimukseksi. Työsopimus voidaan tehdä suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti. Työsopimuslaki käsittelee myös muun muassa työntekijän velvollisuuksia ja oikeuksia, työsopimuksen päättämistä sekä työsopimuksen irtisanomista ja purkamista.

4.5 Työterveyshuoltolaki 2001/1383

Työterveyshuoltolaissa säädetään työnantajan velvollisuudesta järjestää työntekijöille työterveyshuolto sekä sen sisällöstä ja toteuttamisesta. Pelastuslaitoksen on järjestettävä sopimuspalokuntaan kuuluvalla savusukeltajalle ja muuta vastaavaa raskasta työtä tekeväälle työterveyshuolto (Pelastuslaki nro 53 §). Pelastuslaitoksen työterveyshuolto on tarkoituksenmukaista järjestää kaikille sopimuspalokuntien hälytysosastoissa toimiville.

4.6 Pelastussukellusohje

Pelastussukellusohje määrittää ne edellytykset, joilla palokunnissa voidaan tehdä pelastussukellus- ja pintapelastustehtäviä. Ohjeella ohjataan käytäntöjä, joilla edistetään pelastussukelluksen ja pintapelastuksen turvallisuutta. Ohjeessa määritellään myös pelastussukelluksen ja pintapelastuksen testivaatimukset. (Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista ja kehittämisestä 2016.)

4.7 Korkealla työskentely pelastustoimessa

Ohjeella korkealla työskentelystä on tarkoitus parantaa korkealla työskentelyn työturvallisuutta sekä luoda käsitteet ja edistää pelastustoimintaan osallistuvien henkilöiden osaamista. Ohjeessa kiinnitetään huomiota korkealla työskentelyyn liittyviin säädöksiin, välineisiin ja työtapoihin. Ohjeesta saa myös tukea suunnitteluun, koulutukseen ja asennekasvatukseen korkealla työskentelyyn. (Korkealla työskentely pelastustoimessa 2004.)

4.8 Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen alueellinen puitesopimus alkaen 2020

Alueellisessa puitesopimuksessa luodaan sopimukselle perusta, tarkoitus ja tavoitteet pelastuslaitoksen sekä vapaapalokuntayhdistysten välillä. Lähtökohtaisesti sopimus noudattelee valtakunnallista linjaa, joka on sovittu Suomen kuntaliiton ja Suomen Sopimuspalokuntien Liiton välisessä puitesopimuksessa. Tarkoituksena sopimuksessa on luoda sopijaosapuolten välille toimiva perusta yhteistoiminnalle. Tavoitteena sopimuksessa on luoda tehokas palvelutuotanto sekä turvata palokuntayhdistysten elinmahdollisuudet. Puitesopimuksessa määritellään palokunnan tehtävät, joita ovat turvallisuusviestintä, pelastustoiminta, varautuminen, öljyvahinkojen torjunta sekä pelastustoiminta toisen pelastuslaitoksen alueella.

Hälytysosaston jäsenten kelpoisuudesta määritetään myös alueellisessa puitesopimuksessa. Jäsenen kelpoisuusvaatimukset hälytysosastossa tulevat pelastuslain 57 §:stä. Laki nuorista työntekijöistä on otettava huomioon käytettäessä alle 18-vuotiaita henkilöitä hälytysosastossa. Hälytysosastoon kuuluvan henkilön on osallistuttava palokunnan viikkoharjoituksiin vähintään 15 kertaa vuodessa ja täytettävä tehtävissä vaadittavat kelpoisuusehdot. Pelastuslaitos vastaa hälytysosaston jäsenten testauksista ja terveystarkastuksista sekä täysimääräisesti henkilöstön perus- ja jatkokoulutuksesta. Pyydettyäessä pelastuslaitos avustaa sopimuspalokuntia viikkokoulutusten järjestämisestä ja toteutuksesta.

Palokuntakoulutusten tulee olla laadukkaita sekä toteutettava pääosin iltaisin tai viikonloppuisin, koska suuri osa osallistujista on työssä käyviä ihmisiä. Sopimuksessa mainitaan, että peruskoulutuksia tulee olla riittävästi. Sopimuksessa määritellään myös kurssilaisten saamista korvauksista palokuntien lähtöaikavaatimusten mukaisesti.

Tieto- ja henkilöturvallisuudesta sovitaan siten, että sopimuspalokuntayhdistys huolehtii luottamuksellisen tiedon pysymisestä suojassa sekä asemien kulunvalvonta on riittävällä ta-

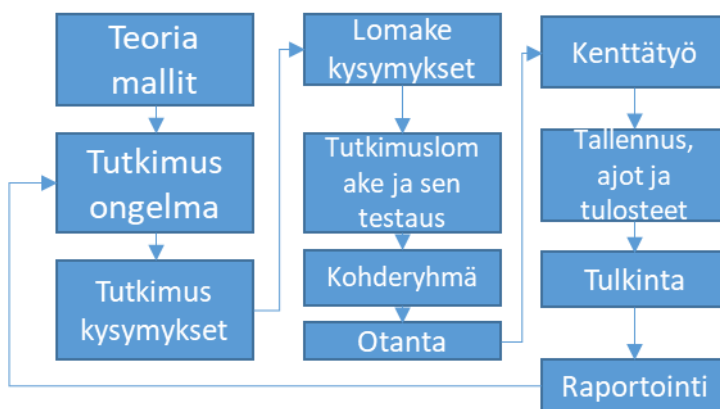
solla. Lisäksi sopimuksessa määritetään kaluston käytöstä ja huolloista sekä henkilökoh-
taisten suojavaarusteiden hankinnoista. Puitesopimuksessa määritetään lisäksi pelastuslaitok-
sen sekä sopimuspalokuntien velvollisuudesta ylläpitää tiettyjä rekistereitä hallinnollisten
toimenpiteiden toimimiseksi. (Alueellinen puitesopimus 2020.)

5 KYSELYTUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntien toimintaedellytyksiä ja nykytilaa ei oltu varsinaisesti aikaisemmin tutkittu. Suomen sopimuspalokuntien liitto on tutkinut vuosina 2014 ja 2017 sopimuspalokuntien tilaa tekemällä sopimuspalokuntabarometrikyselyn Suomen sopimuspalokuntien jäsenille. Barometrikyselyyn vastasi noin 40 Päijät-Hämeen sopimuspalokuntalaista. Tämä ei antanut riittävän laajaa informaatiota sopimuspalokuntien nykytilasta Päijät-Hämeessä. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen sopimuspalokunnille laaditussa kyselyssä käytettiin tukena Suomen Sopimuspalokuntien Liiton kyselyä, jotta voitiin tehdä vertailuja koko Suomen laajuisesti. Sopimuspalokuntien liiton barometritutkimuksen tulosten lukemisessa huomioitavaa oli, että sopimuspalokuntalaisten mukaan niiden henkilöstö ei riitä tulevaisuudessa ja jäsenhankinta sopimuspalokuntiin on vaikeaa. Kiireinen elämäntahti sekä useat kilpailevat harrastukset ovat haaste Suomen sopimuspalokuntien säilymiselle osana pelastustoiminnan sammutus- ja pelastustoimintaa.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Kuvassa 5 kehittämistutkimuksessa käytetty kvantitatiivisten menetelmien tiedonkeruumenetelmä kuvattuna prosessikaaviona. Usein ongelmaksi saattaa muodostua pieni otanta määrä, mikä saattaa estää tehokkaan analyysien käytön (Kananen 2012, 121).

Kvantitatiivisen tutkimuksen prosessikaavio

Kuva 5 Kvantitatiivisen tutkimuksen prosessikaavio (Kananen 2012, 121)

Kysymykset voidaan laatia usealla eri tavalla, eli asioita voidaan kysyä erilaisilla mittareilla. Kysymysasettelussa ääripää on avoin kysymys tai strukturoitu kysymys. Molemmilla vaihtoehdoilla on omat puolensa. Avoin kysymys antaa vastaajalle vapaat kädet vastata kysymykseen ja vastaukset ovat yleensä kirjavia. Strukturoidussa kysymyksessä vastaajalle

annetaan vaihtoehdot kyselyn laatijan asettamina. Strukturoidussa kysymyksessä jatkokäsittely on nopeampaa. (Kananen 2012, 125.)

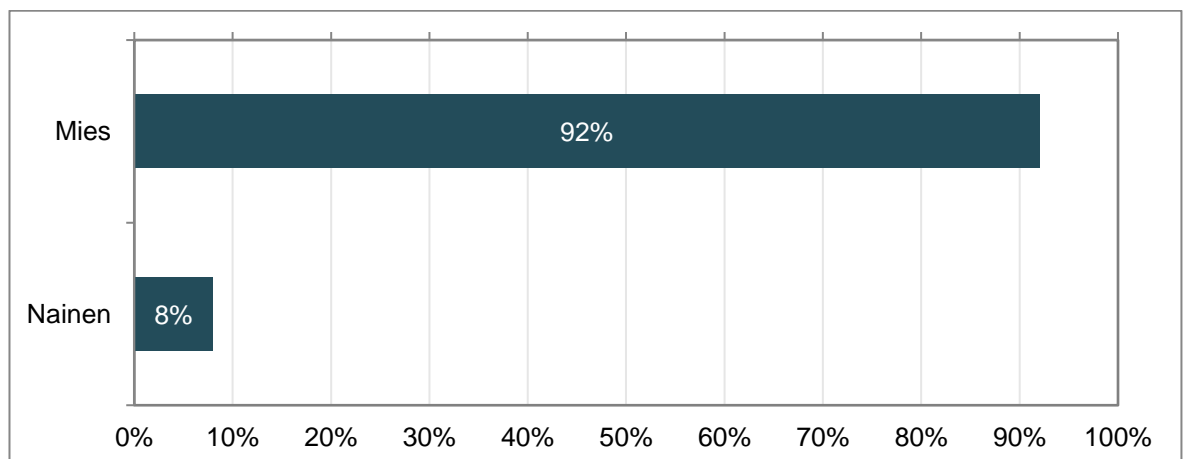
Toimintaedellytysten ja nykytilan selvittämiseksi tehtiin kyselytutkimus Päijät-Hämeen maakunnan alueen sopimuspalokuntalaisille. Sen avulla pystytään tekemään toimenpiteitä sopimuspalokuntalaisten toimintavalmiuden ja koulutustarpeiden kehittämiseksi Päijät-Hämeessä. Kyselytutkimus toteutettiin Webropol-kyselyllä ja lähetettiin vastaajille palokunnan vastaavan hyväksymällä tavalla. Kysely jaettiin kahden palokunnan jäsenille sähköpostin ja Facebookin kautta ja lopuille 17 palokunnalle kysely jaettiin WhatsApp-puhelinsovelluksen välityksellä. Vastauksia kyselyyn tuli lopulta kiitettävästi alkukankeudesta huolimatta. Kyselyn tiedonkeruu toteutettiin tammikuun ja helmikuun puolenvälin aikana. Kysely lähetettiin 422:lle Päijät-Hämeen alueen sopimuspalokuntalaiselle, joista kyselyyn vastasi 232 henkilöä. Vastausprosentti oli noin 55 %.

5.2 Vastaajien taustatiedot

Kyselyssä kartoitettiin sopimuspalokuntalaisten taustatietoja. Perustietojen lisäksi kysyttiin vastaajan roolia sopimuspalokunnassa sekä toiminnassa mukana olon kestoa. Monissa kysymyksissä on haettu vertailupohjaa Suomen Sopimuspalokuntien Liiton teettämään barometri kyselyä.

5.2.1 Sukupuoli

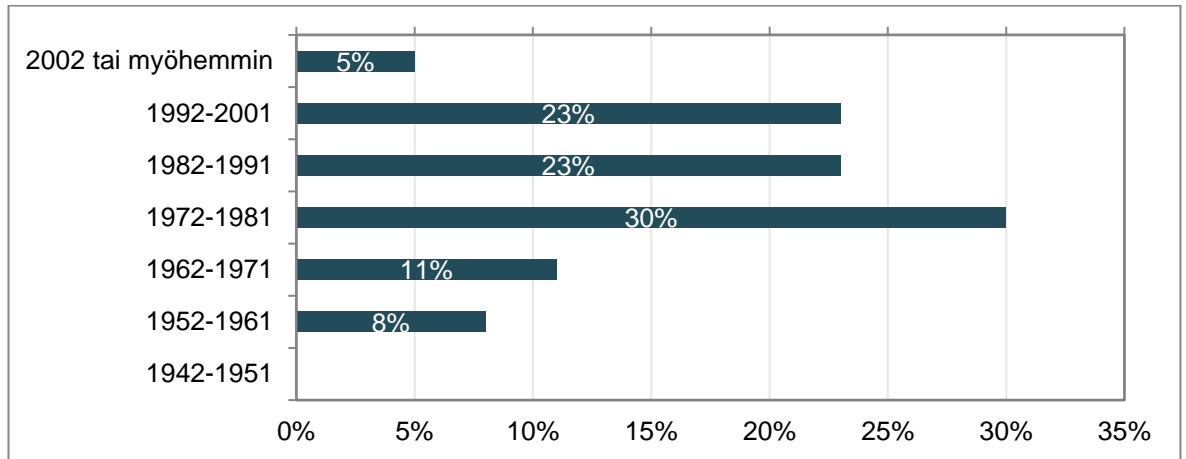
Ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin vastaajien sukupuolta. Vastaajista miehiä on 91,8 % (n 213) ja 8,2 % (n 19) naisia (kuva 6). Päijät-Hämeen sopimuspalokuntien sukupuolijakauma on sopimuspalokunta kyselyyn verrattaessa enemmän miespuolinen. Barometri kyselyssä miehiä oli 85,4 % ja naisia 14,6 % vastanneista.

Kuva 6 Sukupuoli

5.2.2 Syntymävuosi

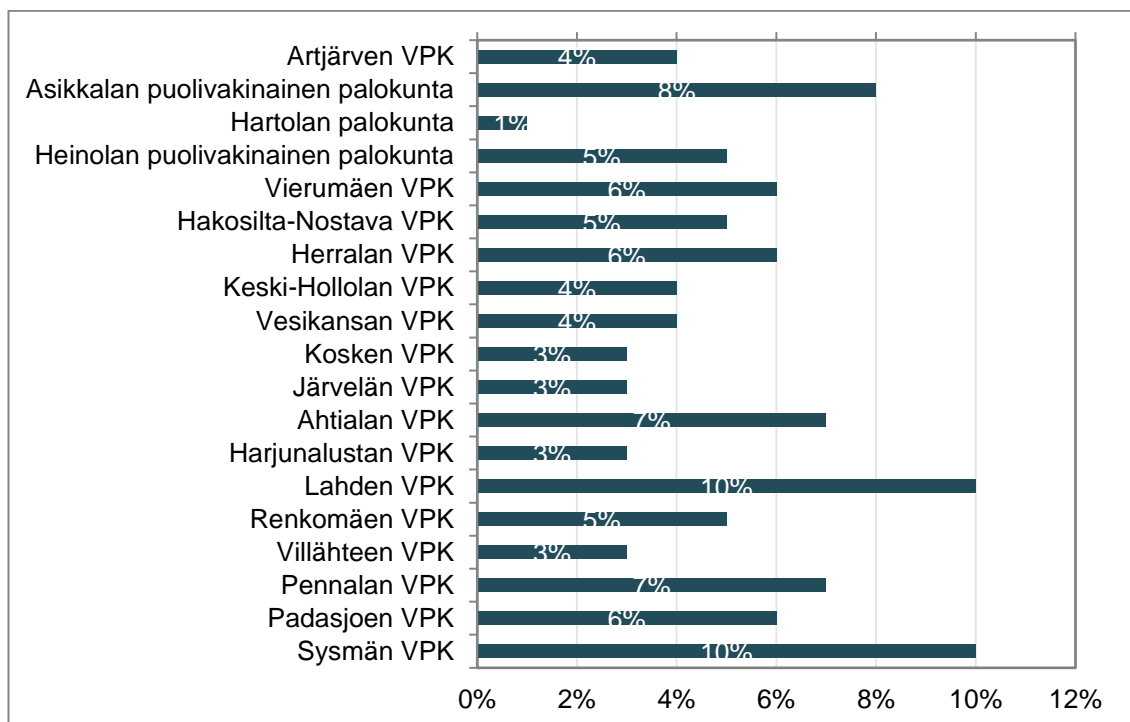
Vastaajien syntymävuotta kysyttiin seuraavaksi, ikähaarukaksi oli valikoitunut syntymävuodet kymmenen vuoden välein. Kuvassa 7 näemme, että suurin ikäryhmä oli 1972 - 1981 syntyneet 29,3 %, barometrikyselyssä saman ikäryhmän osuus oli 19,7 %. Vuoden 1972 jälkeen syntyneiden osuus kaikista vastanneista on 80,6 %. Vastaavasti barometrikyselyssä 1972 jälkeen syntyneiden osuus oli 64,5 %.

Kuva 7 Syntymävuosi

5.2.3 Sopimuspalokunta johon kuulun

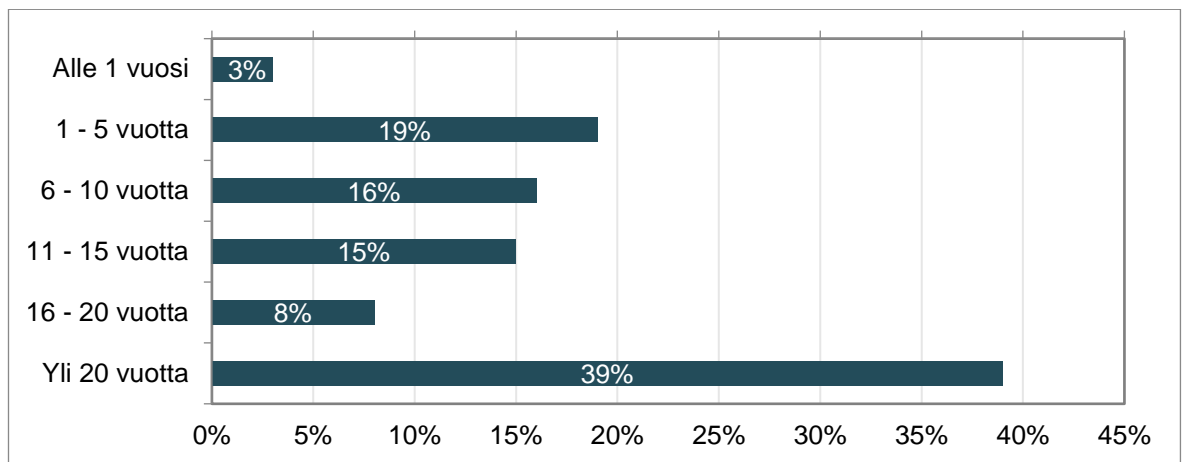
Kysyttiin myös sopimuspalokuntaa, johon henkilö kuuluu ja vastauksia tuli yhteensä 230 kaikista palokunnista parhaan vastausprosentin ollessa 90 % ja heikoimman sopimuspalokunnan kohdalta 10 %. Kuvassa 8 näemme mihin palokuntaan vastaajat kuuluvat.

Kuva 8 Sopimuspalokunta johon kuulun

5.2.4 Sopimuspalokunnassa mukana oleminen vuosissa

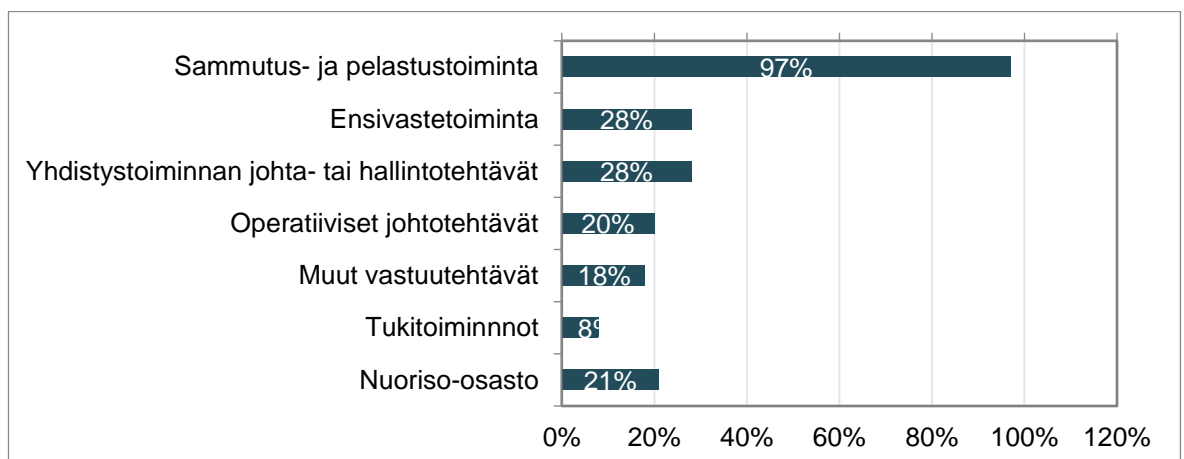
Kysymyksessä ”kuinka kauan olen toiminut sopimuspalokunnassa” neljä kymmenestä 39,2 % (n 91) vastaajista oli ollut toiminnassa mukana yli 20 vuotta, joka on nähtävissä kuvassa 9. Vastaava luku barometrissä oli 47,6 %. Päijät-Hämeessä alle kymmenen vuotta toiminnassa mukana olleiden osuus oli noin 38 %, kun barometrissa vastaava luku oli 29,5 %, eli uusia sopimuspalokuntalaisia on saatu suhteellisen hyvin mukaan valtakunnan tasoon verraten.

Kuva 9 Kuinka kauan olen ollut mukana sopimuspalokunnassa

5.2.5 Tehtävät palokunnassa

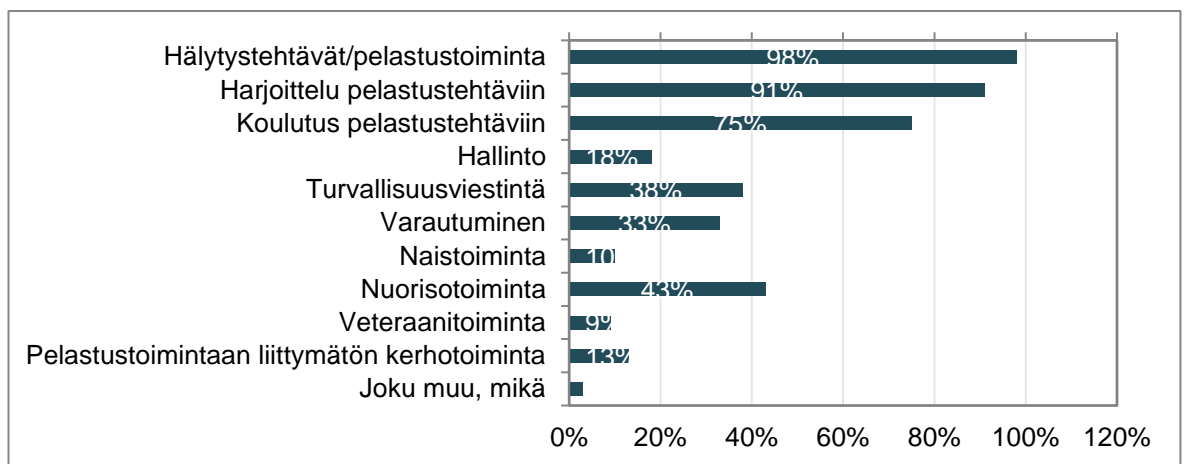
Kuvasta 10 näemme vastaajien tehtävät palokunnissa. Tehtävät painottuivat sammutus- ja pelastustoimintaan 96,5 % (n 221). Vastaava luku barometrissä on 85,2 % vastaajista. Tässä kysymyksessä yksi vastaaja on voinut vastata useampaan vaihtoehtoon ja valintoja onkin yhteensä 505 kappaletta.

Kuva 10 Tehtävät palokunnassa

5.2.6 Tärkeimmät palokuntatoiminnan muodot

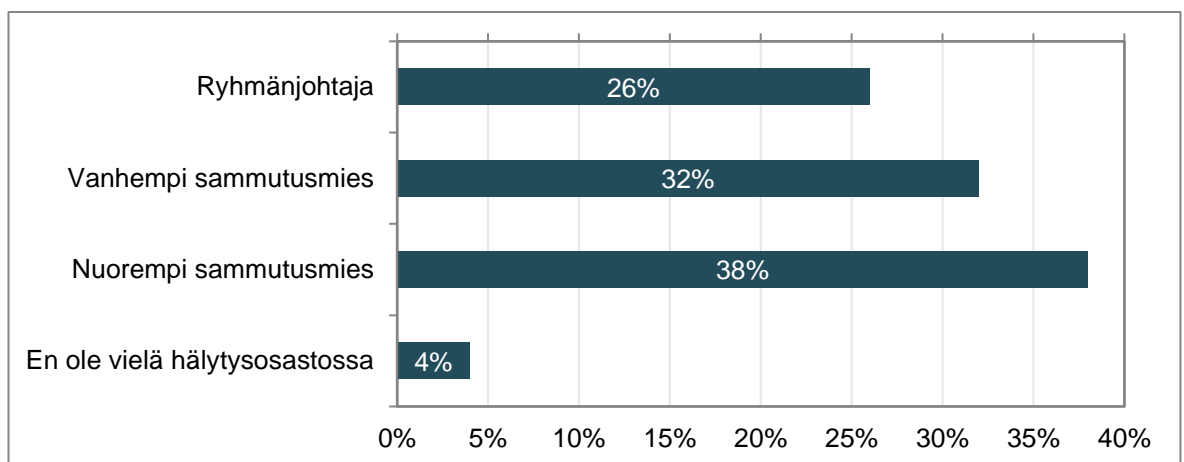
Tärkeimpiä palokuntatoiminnan muotoja kysyttäessä vastaukset painottuivat pelastustehtäviin, joita ovat hälytystehtävät, harjoittelu pelastustehtäviin sekä koulutus pelastustehtäviin. Tässä kysymyksessä oli myös mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja, ja valintoja olikin tehty 989 kappaletta. Suomen Sopimuspalokuntien Liiton teettämässä barometrikyselyssä kolme neljästä vastaajasta piti tärkeimpinä palokuntatoimintoina pelastustehtäviin liittyviä tehtäviä. Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen sopimuspalokuntalaisista yhdeksän kymmenestä piti pelastustehtäviin liittyviä toimintoja tärkeimpinä, joka on nähtävissä kuvassa 11.

Kuva 11 Tärkeimmät palokuntatoiminnan muodot

5.2.7 Tehtävä hälytysosastossa

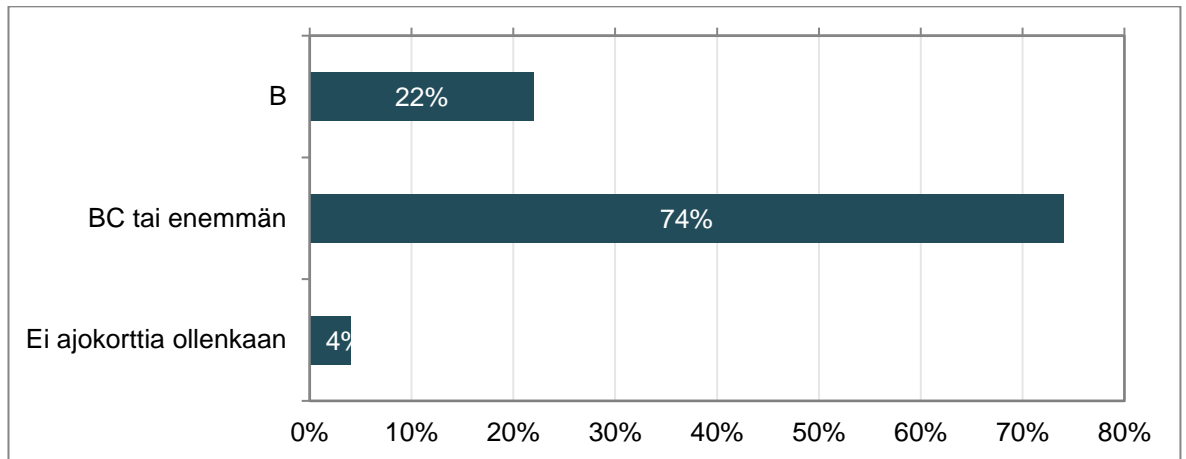
Kuvasta 12 voimme nähdä, että noin neljännes vastaajista toimi hälytysosastossa ryhmänjohtajana, sammutusmiehinä toimi noin 70 % (n 162). 4,3 % vastaajista ei olleet vielä sopimuspalokunnan hälytysosaston jäsenenä.

Kuva 12 Tehtävä hälytysosastossa

5.2.8 Ajokorttiluokka

Kysymykseen ajokorttiluokasta tuli 232 vastausta. Vastaajista 172:lla oli vähintään C-ajokortti, joka oikeuttaa ajamaan kuorma-autoa. Vastaajista 52:lla oli ajo-oikeus B-luokan ajoneuvoon ja kahdeksalla vastaajalla ei ollut ajokorttia. Kuvasta 13 voimme nähdä edellä mainitut osuudet ajokorttiluokittain.

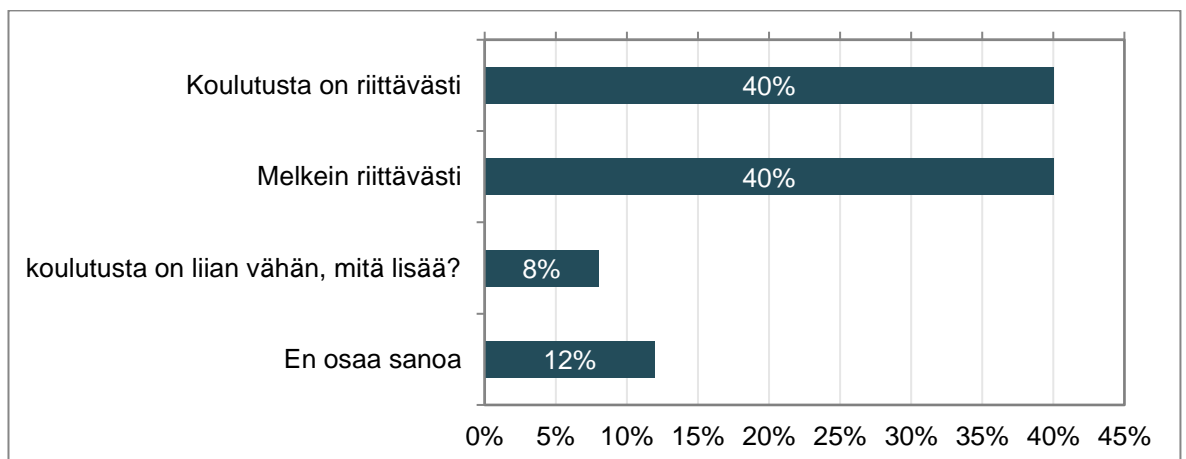
Kuva 13 Ajokorttiluokka

5.3 Koulutus ja toimintakyky

Seuraavassa käydään läpi sopimuspalokuntalaisten vastaukset liittyen pelastuslaitoksen järjestämiin koulutuksiin ja toimintakykyyn. Tässä osiossa annettujen vastausten määrä vaihtelee välillä 217 - 232.

5.3.1 Peruskoulutuksen riittävyys Päijät-Hämeessä

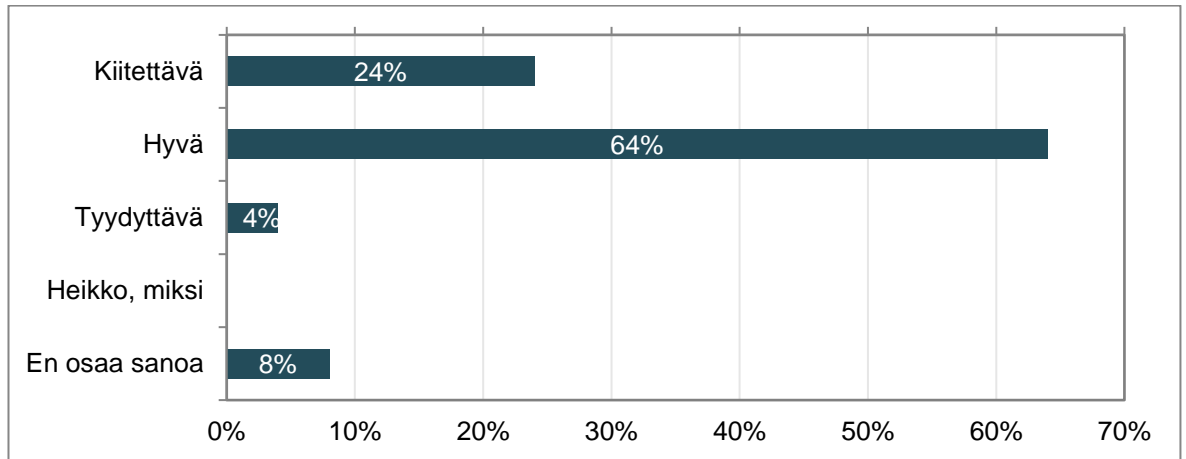
Kysymykseen vastasi 232 henkilöä, joista suurin osa, 185 henkilöä, oli sitä mieltä, että koulutusta on riittävästi tai melkein riittävästi (kuva 14). Vastaajista 27 henkilöä ei osannut sanoa kantaansa kysymykseen.

Kuva 14 Järjestetäänkö Päijät-Hämeessä riittävästi palokunnan peruskoulutusta?

5.3.2 Pelastuslaitoksen järjestämien kurssien taso

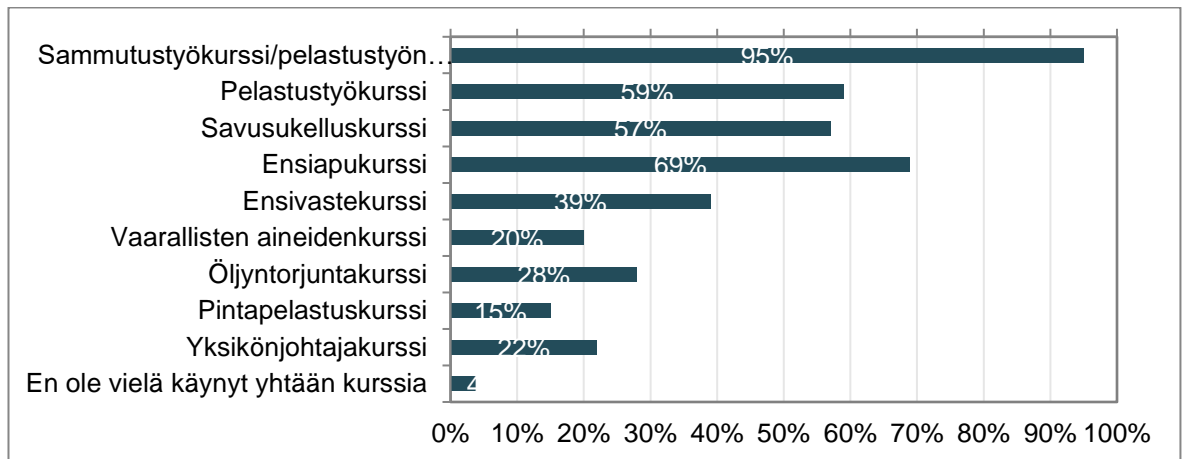
Kysymykseen vastasi 232 henkilöä, joista 204 henkilöä oli sitä mieltä, että kurssit ovat laadukkaasti (hyvä/kiitettävä) järjestetty (kuva 15). Yhden vastaajan mielestä kurssit ovat heikosti järjestettyjä. Syyksi hän ilmoitti näin: ”paikalliset vapaa palokunnat voisivat kouluttaa osan, eikä ole enää tätä päivää, miten koulutuksia järjestetään.” 18 vastaajaa ei osannut sanoa kurssien tasosta mielipidettään.

Kuva 15 Millaiseksi arvioit pelastuslaitoksen järjestämien kursien tason?

5.3.3 Olen käynyt seuraavat palokunta kurssit

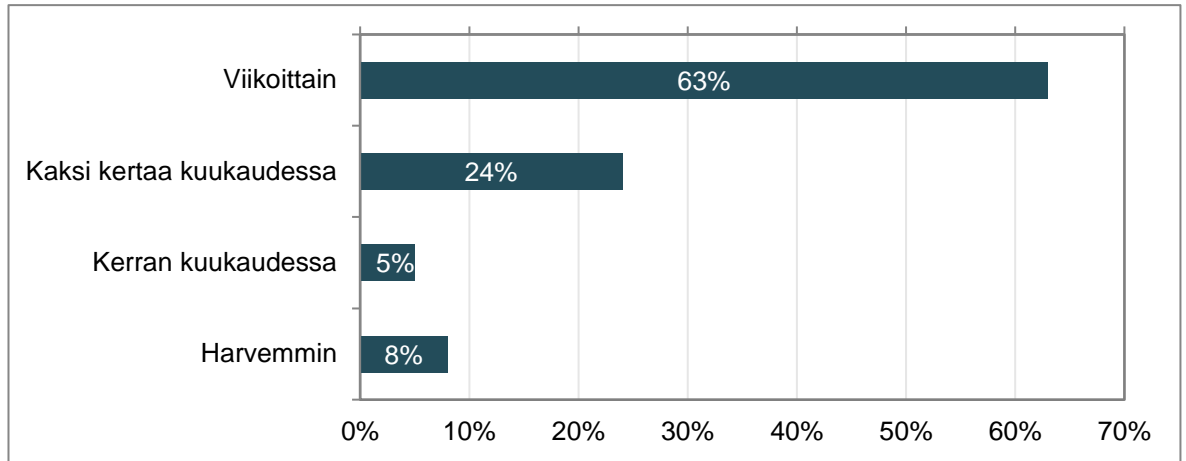
Kysymykseen vastasi 231 henkilöä, jotka olivat tehneet 942 valintaa käymistään sopimuspalokuntien kursseista (kuva 16). Peruskurssin oli käynyt vastaajista 220 henkilöä. Pelastustyökurssin ja savusukelluskurssin käyneitä oli 135 henkilöä. Kysymyksessä olevista kursseista sammutustyökurssit, pelastustyökurssit, savusukelluskurssit sekä ensivastekurssit järjestetään vuosittain ja muita kursseja harvemmin. Jatkossa erityisesti yksikönjohtajakurssille tulee olemaan tarvetta, koska vastanneista vain 50 henkilöä oli suorittanut kyseisen kurssin.

Kuva 16 Olen käynyt seuraavat palokunta kurssit

5.3.4 Aktiivisuus palokunnan viikkoharjoituksiin osallistumisessa

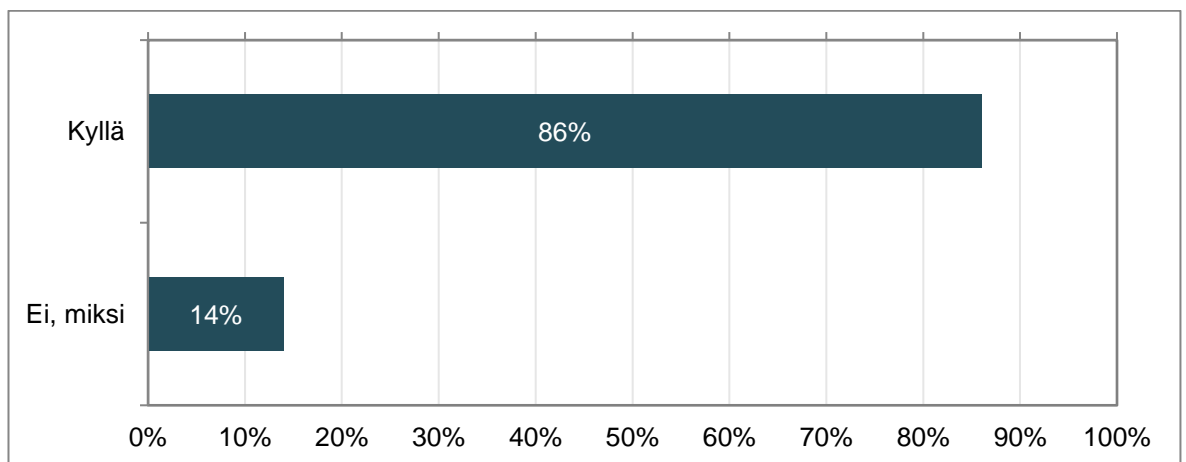
Kysymykseen vastasi 232 henkilöä, joista viikoittain harjoituksissa käy 146 henkilöä ja kahdesti kuukaudessa 57 henkilöä. Harvemmin palokunnan harjoituksiin ottaa osaa 29 vastaaneista palokuntalaista. (kuva 17)

Kuva 17 Kuinka usein osallistun palokunnan viikkoharjoituksiin?

5.3.5 Viikkoharjoitusten laadukkuus ja mielenkiintoisuus

Kysymykseen vastasivat kaikki kyselyyn osallistuneet eli 232 henkilöä, joista 199 koki harjoitukset laadukkaiksi. 33 vastaajaa koki harjoitusten laadun ja mielenkiinnon heikoksi. Kuvas-
vassa 18 nähdään vastausten jakautuminen. 29 vastaajaa oli antaneet kysymykseen myös sanallisia vastauksia. Viiden minuutin lähtövalmiudella olevissa sopimuspalokunnissa oltiin tyytyväisiä harjoitusten laatuun. Pidemmän lähtöajan sopimuspalokunnissa tyytymättömyyttä ilmeni enemmän.

Kuva 18 Ovatko viikkoharjoitukset laadukkaita ja mielenkiintoisia?

Sanalliset vastaukset olivat esimerkiksi seuraavia:

”Välillä tuntuu, että harjoitukset ovat yhtä ja samaa. Aiheita voisi muuttaa ja perusasioita harjoitella enemmän niin uudetkin oppivat ne.”

”Perusasioiden harjoittelu ontuu, harjoitusten sisältö jää usein vaisuksi.”

”Harjoituksiin tarvittaisiin enemmän pelastuslaitoksen tukea. Nyt toimintaa pyöritetään palokuntien sisällä, ja harjoitukset alkavat toistamaan itseään.”

”Ylemmältä tasolta puuttuu minun mielestä tarkempi ohjaaminen sekä johdetut harjoitukset.”

”Harjoituksia ei toteuteta joka viikko, joskus harjoitukset ovat istumista asemalla. Viikkoharjoituksista puuttui motivoitunut vetäjä.”

”Välillä tosi huonosti valmisteltuja ja yritetään päästä vain helpolla ja nopeasti pois.”

”Päijät-Hämeen pelastuslaitos ei järjestä materiaalia/kouluttajaa.”

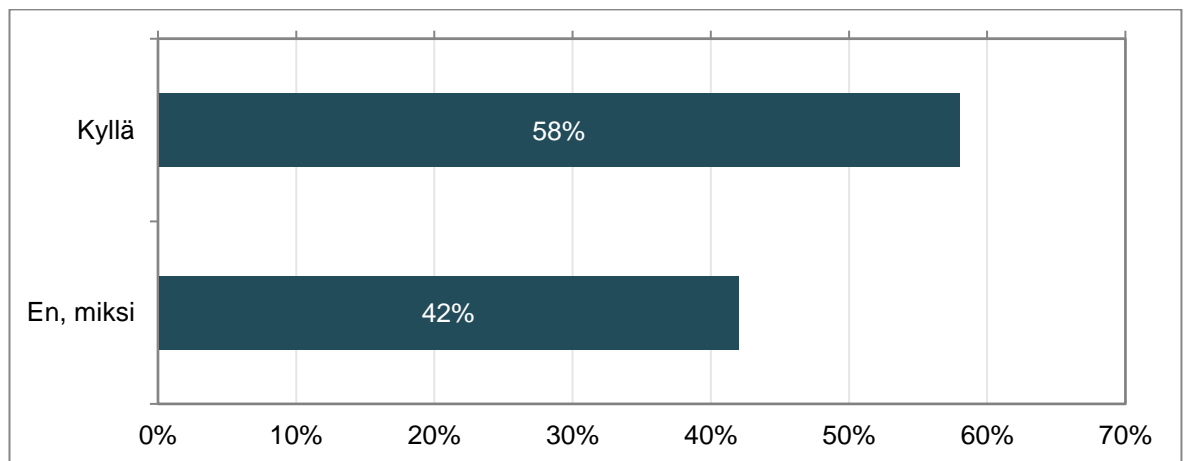
”Ei huonoja, se on vähän niin ja näin, tulisi uusia tuulia, kun olisi asian osaava ammattilainen vetämässä esimerkiksi. Nyt mennään omin nokin.”

”Harjoituksissa ei aikoihin olla tehty juuri mitään.”

”Johdonmukaisuus puuttuu ja harjoituksen vetäjän valmistautuminen puutteellista.”

5.3.6 Olen käynyt terveystarkastuksessa sopimuspalokuntatoimintaan liittyen

Kysymykseen vastasi 229 henkilöä, joista terveystarkastuksessa oli käynyt 133 henkilöä. Niistä henkilöistä, jotka eivät olleet käyneet terveystarkastuksessa, suurin osa ei ollut käynyt savusukelluskurssia tai ei kuulunut savusukellusmiehistöön. Tällöin heillä ei ole ollut terveystarkastuskäyntivelvoitetta. Kuvasta 19 voimme nähdä prosentuaalisen jakauman.

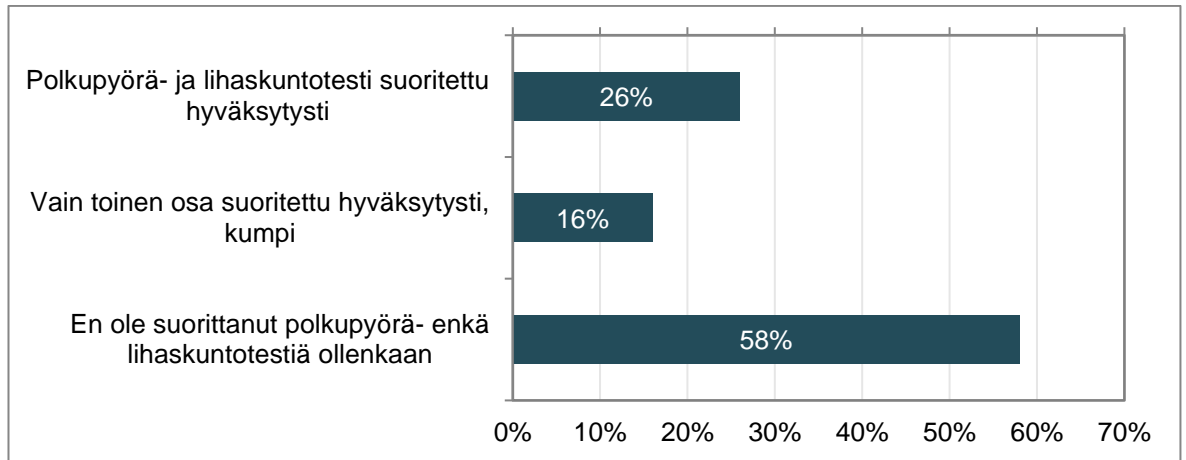

Kuva 19 Olen käynyt terveystarkastuksessa sopimuspalokuntatoimintaan liittyen

5.3.7 Olen suorittanut Firefit testin hyväksytysti

Kysymykseen vastasi 228 henkilöä, joista vain 59 olivat suorittaneet lihaskunto- sekä polkupyörätestin hyväksytysti. Vastanneista 132 henkilöä eivät olleet suorittaneet kumpaakaan

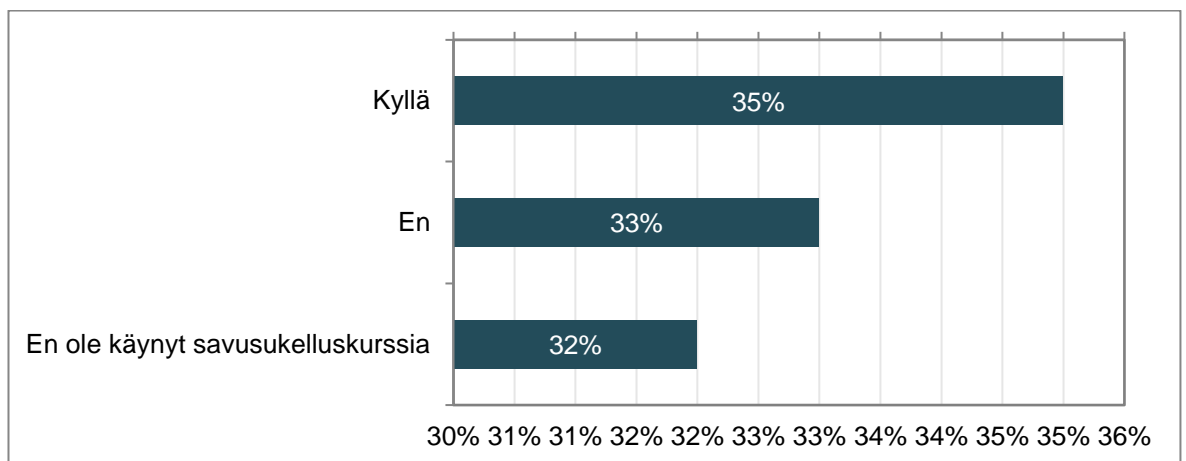
testiosaa. Vain toinen testiosa, eli lihaskuntotesti, oli suoritettuna 37:llä henkilöllä. Lihaskuntotestin on voinut suorittaa omalla asemalla, kun taas polkupyörätesti on käytävä suorittamassa päätoimisen henkilöstön asemalla. Kuvassa 20 näemme prosentuaalisen jakauman.

Kuva 20 Olen suorittanut Firefit-testin hyväksytysti

5.3.8 Savusukelluskelpoisuus

Kysymykseen antoi vastauksen kaikki osallistuneet 232 henkilöä. Savusukelluskelpoisia kyselyssä oli 81 henkilöä. 151 henkilöä ei ollut savusukelluskelpoisia tai ei ollut käynyt savusukelluskurssia. Kuvassa 21 näemme prosentuaalisen jakauman. Edelliseen kysymykseen peilaten kaikki sopimuspälokuntalaiset eivät tiedä savusukelluskelpoisuuden kriteereitä, koska kriteereissä vaaditaan lihaskunto- sekä polkupyörätestien vaatimustason mukainen suoritus.

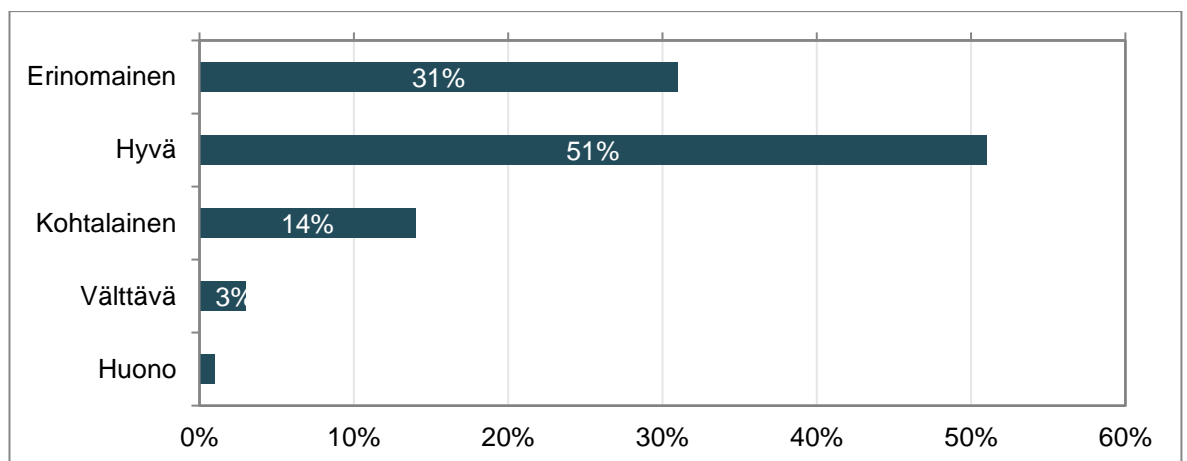
Kuva 21 Olen savusukelluskelpoinen

5.4 Sitoutuneisuus ja motivaatio

Tässä osiossa kyselyä selvitettiin sopimuspalokuntalaisten elämäntilannetta sopimuspalokuntatoiminnan näkökulmasta. Selvitettiin myös heidän omaa näkemystään palokuntatoiminnassa jatkamiselle ja innostukselle tulevaisuudessa.

5.4.1 Palokunnan työilmapiiri

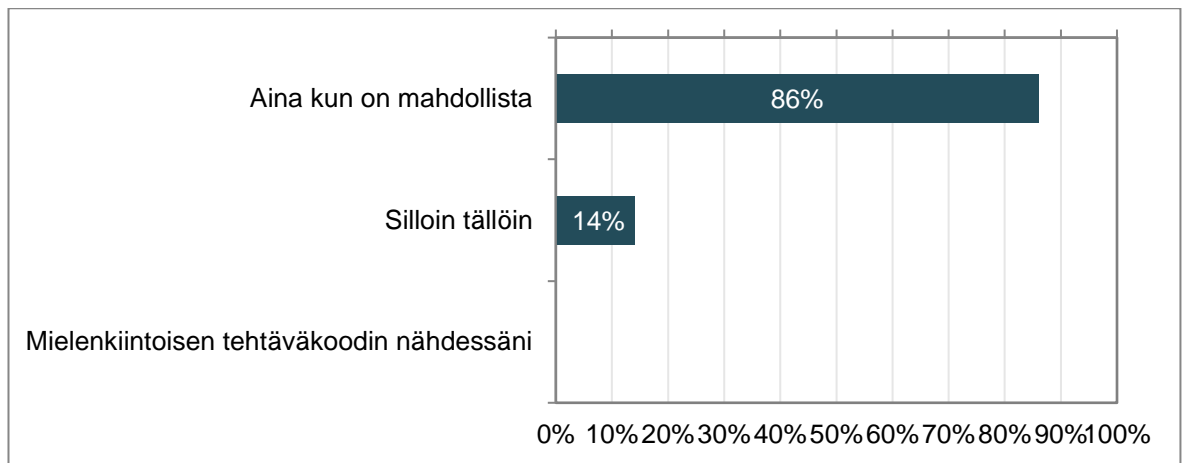
Kysymyksessä haluttiin saada selville, millainen on vastaajan näkemyksen mukaan hänen oman sopimuspalokuntansa työilmapiiri (kuva 22). Kysymykseen vastasi 232 vastaajaa. Erinomaiseksi tai hyväksi ilmapiiriin kokivat 190 henkilöä, kohtalaiseksi tai välttäväksi 39 henkilöä. 3 henkilöä pitivät ilmapiiriä huonona. Työilmapiiriin huonoksi kokevat henkilöt olivat kaikki samasta sopimuspalokunnasta. Suomen Sopimuspalokuntien Liiton barometrissä 79,4 prosenttia piti palokuntansa työilmapiiriä vähintäänkin hyvänä, kohtalaisena 15,2 prosenttia ja välttävänä tai huonona 5,4 prosenttia.

Kuva 22 Minkäläinen on palokuntasi työilmapiiri

5.4.2 Osallistuminen hälytystehtäviin

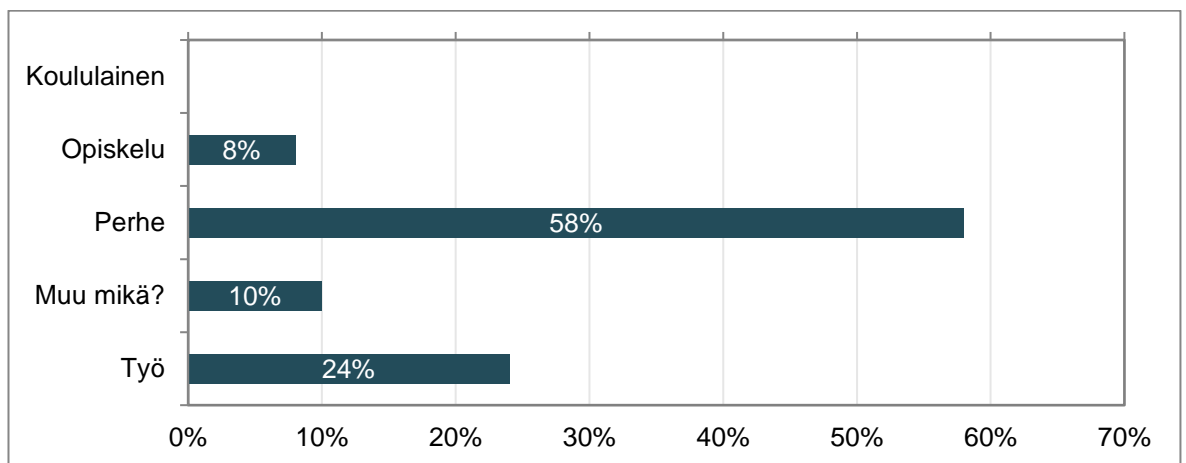
Vastaajista (226 henkilöä) 195 henkilöä osallistui hälytystehtäviin aina, kun on mahdollista. 31 vastaajaa osallistui silloin tällöin (kuva 23). Tämän perusteella voidaan olettaa, että sopimuspalokuntahenkilöstö on motivoitunut auttamaan kansalaisia hätätilanteessa.

Kuva 23 Kuinka usein osallistun hälytystehtäviin

5.4.3 Sitoutuneisuus sopimuspalokunnan paikkakuntaan

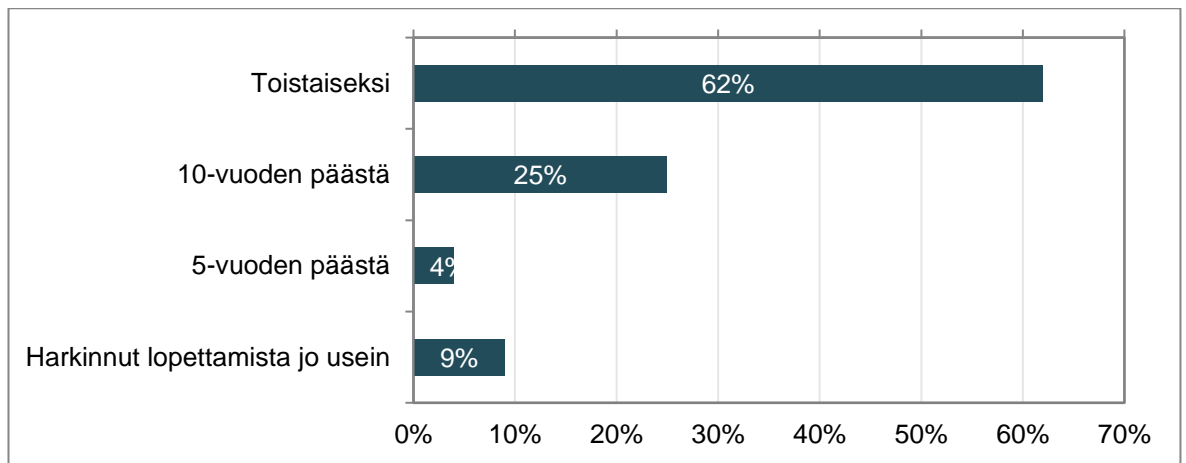
Vastauksia kysymykseen tuli 226 kappaletta (kuva 24). Näistä 130:lla perhe oli syynä sidonnaisuutena sopimuspalokunta paikkakuntaan. Opiskelu oli 17 henkilöllä syynä asua sopimuspalokunta paikkakunnalla. 20 henkilöä vastasi vastauksella muu, mistä oli tarkennettu asumisen ja kodin sijainnilla paikkakunnalla. Työpaikan sijainnin ilmoitti syyksi 55 henkilöä. Näistä luvuista voidaan olettaa, että suurta liikehdintää ei ole pois asuinpaikkakunnalta.

Kuva 24 Sitoutuneisuus sopimuspalokunnan paikkakuntaan

5.4.4 Osallistuminen sopimuspalokuntatoimintaan tulevaisuudessa

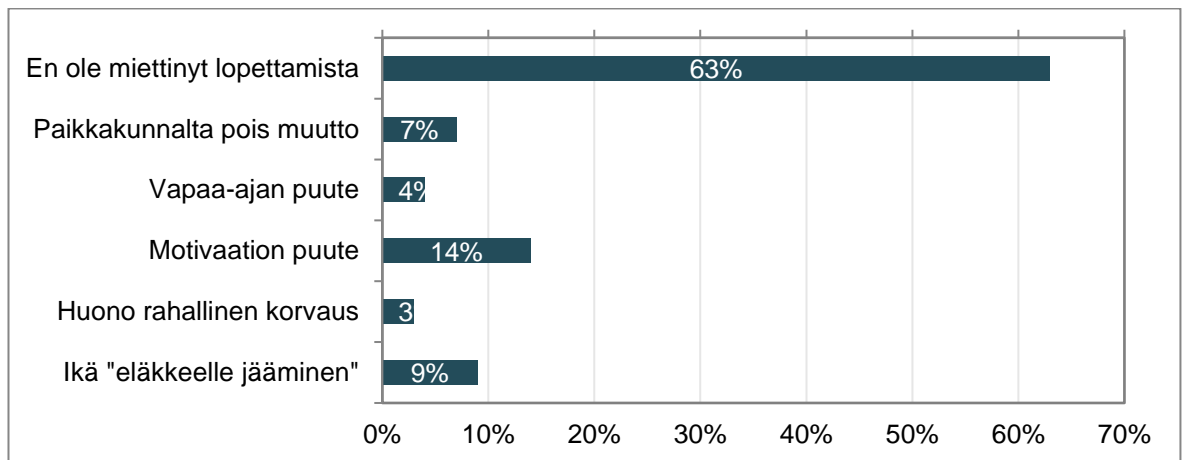
Kysymyksessä haettiin vastausta olettamukselle oman sopimuspalokuntatoiminnan jatkuvuuteen tulevaisuudessa (kuva 25). Kaikki kyselyyn osallistuneet 232 henkilöä vastasivat tähän kysymykseen. Toistaiseksi tai 10 vuoden päästä mukana uskoi olevansa 202 vastaajaa. Sopimuspalokuntatoiminnan lopettamista vastaajista oli miettinyt 20 henkilöä.

Kuva 25 Osallistuminen sopimuspalokuntatoimintaan tulevaisuudessa

5.4.5 Lopettamisaikheet

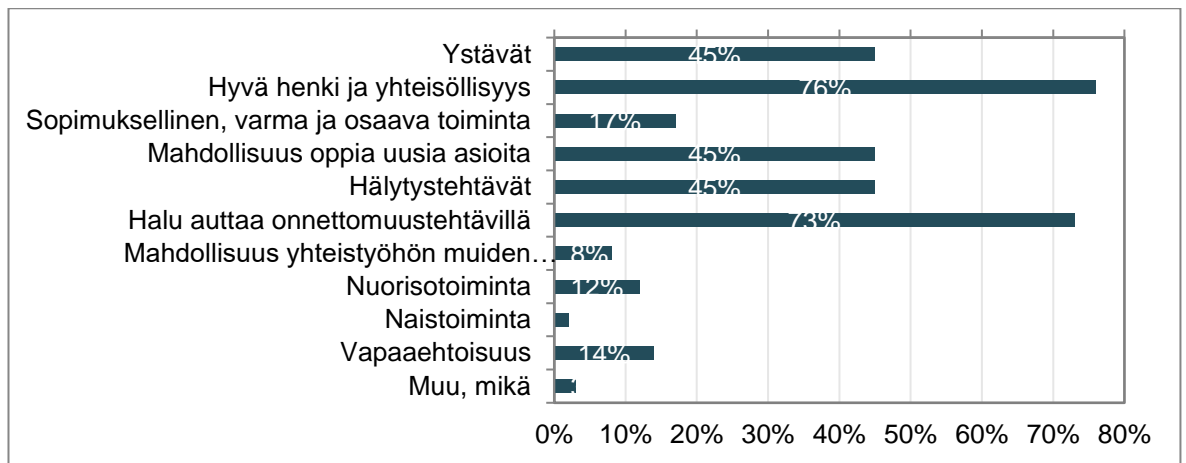
Kysymyksessä haluttiin tietää syitä, miksi vastaaja oli harkinnut sopimuspalokuntatoiminnan lopettamista. 19 vastaajaa oli eläköitymässä, motivaation puutteen ilmoitti syyksi 30 vastaajaa sekä vapaa-ajan puute oli syynä kymmenellä vastaajalla. Paikkakunnalta pois muutto oli syynä 15 henkilöllä (kuva 26).

Kuva 26 Lopettamisaikheet

5.4.6 Palokuntatoiminnassa eniten motivoivat asiat

Kysymyksellä haluttiin selvittää, mitkä asiat motivoivat sopimuspalokuntatoiminnassa. Vastaajia kysymykseen oli 231 henkilöä, jotka olivat valinneet 783 valintaa. Hyvä henki ja yhteisöllisyys sekä halu auttaa onnettomuustehtävillä saivat eniten motivaatiovalintoja, vastauksia näihin oli 175 ja 168 valintaa. Näiden jälkeen eniten motivoivia asioita olivat ystävät, mahdollisuus oppia uusia asioita ja hälytystehtävät (kuva 27).

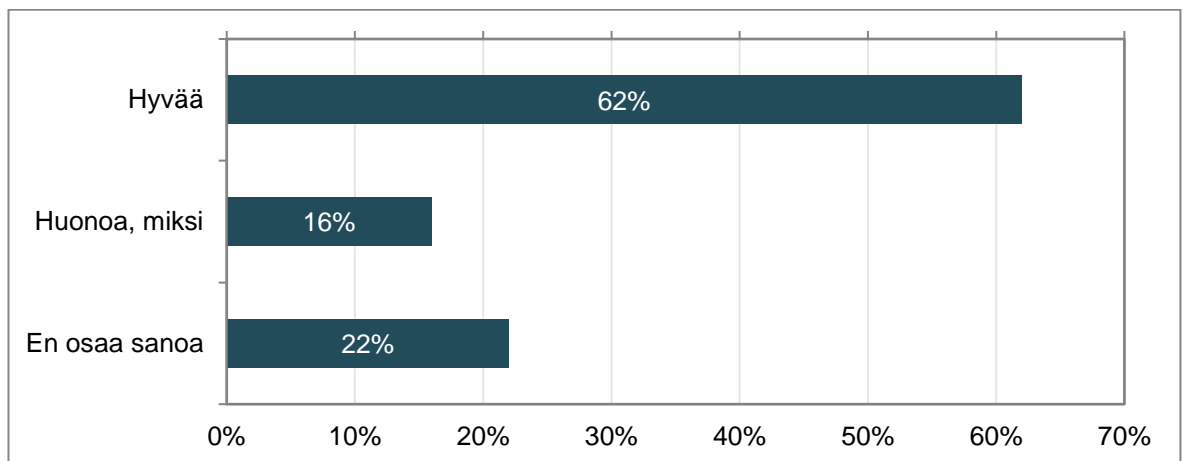

Kuva 27 Palokuntatoiminnassa eniten motivoivat asiat

5.5 Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa

5.5.1 Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa

Vastauksia antoi tähänkin kysymykseen kaikki 232 vastaajaa (kuva 28). 145 vastaajaa koki, että yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa on hyvää. 50 henkilöä vastasi ei osaa sanoa. Huonoksi yhteistyön koki 37 henkilöä, joista 33 henkilöä oli antanut myös sanallista palautetta.

Kuva 28 Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa

Avoimeen tekstikenttään annettuja kommentteja:

”Yhteistyötä ei juurikaan ole. Ketään ei kiinnosta miten meillä menee.”

”asemavastaava ei ole näkynyt.”

”Minulla on ainakin jäänyt erittäin huono maku vuosien ajan laitoksen halusta tukea meidän toiminnan jatkumista. Lisäksi asemavastaavat vaihtuvat kerran vuodessa enkä ole monen muun henkilön kanssa tätä nykyistä edes nähnyt. Ei kuulemma ehdi tulla käymään.”

”Ei ota vastuuta toiminnasta juuri lainkaan. Palokuntayhdistyksen puheenjohtajalle ja phpelan yhteyshenkilölle jaetaan tehtäviä pelan puolesta. Asemavastaava vaihtuu jatkuvasti

eikä selvää päällikköä ole ollut vuosiin. Kun hyvä päällikkö tulee, niin hänkin lähtee vuoden sisään.”

”Pelastuslaitoksen johto toimii ”pelastuslaitoksen luottamuksen varjolla”. Pelastuslaitos ei ole lisännyt resursseja sopimuspälokuntatoiminnan tukemiseen siinä määrin mitä vastuut ja velvoitteet ovat lisääntyneet. Työmäärät sopimuspälokunnissa ovat kasvaneet ja tästä ei olla erityisen kiinnostuneita. Viime syksyn sopimusneuvottelut olivat ”alta lipan” ja lopulta sopimukset vain ostettiin pälokunnilta.”

”Ollaan roskasakkia välttämätön paha.”

”Koulutuksia liian vähän. Asemavastaavan yhteydenpito miehistöön lähes olematonta.”

”Tiedotusta ei ole, pelastuslaitos hoitaa tehtävänsä huonosti, keikat ajettu alas, koulutusta ei tueta, pelastuslaitos arvostaa vain vakihenkilökuntaa, tuntuu että pelastuslaitos toiminnallaan ajaa pälokunnan lopettamista.”

”Osat vakinaisen laitoksen työntekijät eivät arvosta vapaaehtoisten toimintaa.”

”Phplan panostus ja asenne vpk on huonoa. Olen toiminut Kympen puolella ja siellä on aivan toinen meininki.”

”Vakinaisen henkilökunnan asenne usein ylimielistä ja välinpitämätöntä.”

”Ei ymmärretä, että maaseudulla ei ole tarpeeksi uusia tulijoita pälokuntaan.”

”Sovitut asiat jäävät roikkumaan vuosiksi ja on pidettävä mielessä ero vakinaisen ja vpk välillä monessa asiassa.”

”Laitoksen pitäisi panostaa rekrytointiin myös puolivakinaisen pälokunnan osalta.”

”Välillä tuntuu siltä, että ammattilaiset pitää vapaaehtoisia lähinnä rapakuntoina amatööreinä joista ei ole kuin haittaa tehtävillä. kelpaamme lähinnä maastopälojen jälkivartiointiin, jos lähistöllä ei ole mitään suojeltavaa. koita siinä sitten olla motivoitunut vapaaehtoisesti.”

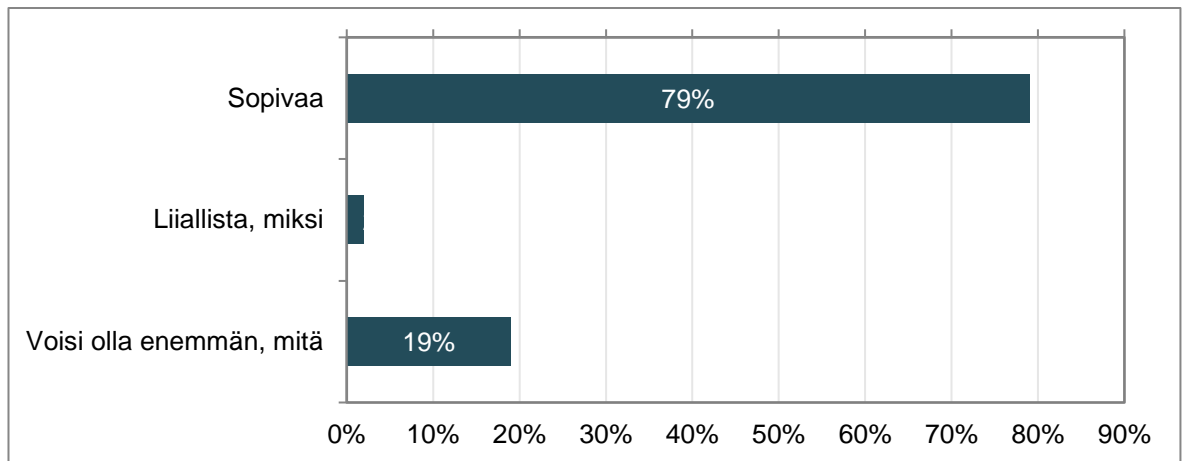
”Pelastuslaitokselta löytyy useita ihmisiä, jotka suhtautuvat nihkeästi vpk-toimintaan.”

”Yhteistyö on pelastustoimen trendisana, jota käytetään juhlapuheissa, mutta ei näy missään pelastuslaitoksen ja sopimuspälokuntien välisessä toiminnassa. Sopimus ”neuvottelut” olivat täyttä teatteria ja kuvaa miten pihalla pelastuslaitoksen ylimmät viranhaltijat ovat mm. sopimusten hallinnasta ja jopa pelastuslain tulkinnasta.”

5.5.2 Pelastuslaitoksen ohjaus ja opastus

Kysymykseen annettiin 229 vastausta, joissa 180 pidettiin pelastuslaitoksen ohjausta ja opastusta riittävänä. Viiden vastaajan mielestä ohjausta ja opetusta oli liikaa ja 44 henkilöä toivoivat ohjausta ja opastusta olevan enemmän (kuva 29).

Ohjausta ja opastusta toivovat haluaisivat, että vakinainen henkilökunta olisi enemmän mukana sopimuspalokuntien viikkoharjoituksissa sekä lisäksi toivottiin koulutusmateriaalia harjoitusten tueksi. Seuraava on erään vastaajan suora lainaus: ”Vaihtoehdot ovat nyt aika jyrkät... Mutta PHPELA:n pitää kuunnella ja suunnitella lyhyellä aikavälillä mitä kaikkea asiaa he haluavat meiltä raporteina tai vastaavina, ja ohjata meidät käyttämään VAIN YHTÄ mallia ja järjestelmää. (ehdotan HAKAA, ei monia exceleitä, ei monia lippulappuja...) Lisäksi kaivataan ohjausta enemmän suoraan henkilöiltä, ei vain sähköpostilla lähetettyä ”mahtikäskyjä”, jotka ovat kovin kasvottomia.”

Kuva 29 Pelastuslaitoksen ohjaus ja opastus

5.6 Palokuntatoiminnan suurimmat haasteet ja mahdollisuudet

Tähän kysymykseen vastaajilla oli mahdollisuus kirjoittaa vapaasti. Vastauksia tuli 146 kappaletta. Suurimpana haasteena sopimuspalokunnantoiminnan jatkuvuudelle koettiin olevan sen, saadaanko motivoituneita uusia jäseniä mukaan toimintaan. Uusien jäsenien rekrytointiongelmia koettiin olevan vastauksissa varsinkin pienillä paikkakunnilla, joista nuoriso muuttaa pois. Lisäksi lisääntynyt kilpailu vapaa-ajan harrastuksista oli yksi ongelmakohta.

Hyvien ja laadukkaiden viikkoharjoitusten toteutuminen koettiin haasteeksi, koska tilojen, kaluston tai kouluttajien osaamisen ei koettu olevan riittävällä tasolla. Toivottiin myös pelastuslaitokselta enemmän osallistumista viikkoharjoitusten toteuttamiseen. Ensivastetehtävien osuus kaikista tehtävistä on noussut, joten koettiin, että ensivastekoulutusta tulisi olla enemmän.

2. lähdön sopimuspalokunnissa kalusto sekä henkilökohtaiset varusteet nousevat esiin myös useissa vastauksissa, joissa koetaan niiden olevan käyttöikänsä päässä. Näissä sopimuspalokunnissa koetaan, että rahoitus ja pelastuslaitoksen tuki ovat vähäistä.

6 TUTKIMUSTULOSTEN JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEDOTUKSET

Päijät-Hämeessä kaikki palokuntasopimukset on tehty niin, ettei enää ole erikseen valmius-, täydennys- eikä tukipalokuntia. Sopimukseen kirjattu sopimuspalokunnan lähtöaika kertoo palokunnan sopimuksen sisällöstä. Opinnäytetyön johtopäätökset on eritelty kahteen osaan: viiden minuutin lähtövalmiussopimuspalokuntiin sekä sopimuspalokuntiin yli kymmenen minuutin lähtöajoilla.

6.1 Sopimuspalokunnat, joilla 5 minuutin lähtövalmius

Kysely lähetettiin 216 5 minuutin lähtövalmiudella olevalle sopimuspalokuntalaiselle. Vastauksia tuli yhteensä 108 vastausprosentin ollessa 50. Vastaajista savusukelluskelpoisia oli 41, mikä oli vastaajajoukosta hyvä määrä. 32 vastaajaa ei ollut käynyt savusukelluskurssia. Kysymyksessä ei valitettavasti kysytty, onko savusukelluskurssin käymättömillä henkilöillä aikomuksena tulevaisuudessa hakea savusukelluskurssille.

Vastaaja joukosta 42 (39 %) henkilöä oli suorittanut sekä polkupyörätestin, että lihaskunto-testin hyväksytysti. Vastaavasti 57 (53 %) henkilöä ei ollut suorittanut kumpaakaan Firefit-testin osiota.

72 vastaajaa osallistui viikkoharjoituksiin viikoittain, harvemmin kuin joka kuukausi osallistui 8 henkilöä. Viikkoharjoitukset koettiin pääsääntöisesti laadukkaiksi ja mielenkiintoisiksi. Vastaajien hälytysaktiivisuus oli hyvällä tasolla, 90 % osallistui aina kun on mahdollista.

Peruskoulutusta Päijät-Hämeessä järjestetään riittävästi tai melkein riittävästi 89 vastaajan mielestä. Peruskurssien tasoon ollaan myös tyytyväisiä, hyvän tai kiitettävän arvosanan koulutuksille antoi 99 vastaajaa.

Paikkakuntasidonnaisia kyselyn aikana vastaajista oli 101 henkilöä, sidonnaisuus on näiden palokuntien osalta hyvällä tasolla. Paikkakunnalta pois muuttoon vaikuttaa mahdollisesti työpaikan vaihtuminen tai siviilisäädyn muutos. Vastaajista ainoastaan 7 henkilöä on harkinnut lopettavansa harrastuksen ja muut uskovat olevan sopimuspalokuntatoiminnassa mukana vielä vähintään yli viiden vuoden päästä.

Palokunnan työilmapiiriä pidettiin pääsääntöisesti vähintään hyvänä 93 vastaajan mielestä. Työilmapiiriä kohtalaisena tai heikkona piti 15 vastaajaa.

78 vastaajaa omistaa vähintään C-luokan ajokortin, B-luokan ajokortin omistajia löytyy 28. 97 vastaajaa haluaisi, että sopimuspalokunta tai pelastuslaitos tukisi kuorma-autokortin hankintaa.

Yhteistyö pelastuslaitoksen kanssa koettiin pääsääntöisesti hyväksi 76 vastaajan mielestä, 15 vastaajaa koki yhteistyön huonoksi. Pelastuslaitoksen ohjauksen ja opastuksen koettiin olevan sopivaa 91 vastaajan mielestä. 16 vastaajaa toivoi pelastuslaitoksen ohjausta ja opastusta lisää viikkoharjoitusten harjoitusmateriaalien muodossa.

6.2 Sopimuspalokunnat yli 10 minuutin lähtöajoilla

Kysely lähetettiin 206:lle yli 10 minuutin lähtövalmiudella olevalle sopimuspalokuntalaiselle. Vastauksia tuli yhteensä 122 vastausprosentin ollessa 59. Vastausprosentin ollessa näinkin suuri kokonaiskuvan muodostaminen onnistui hyvin.

Vastaajista 40 oli omasta mielestään savusukelluskelpoinen. Jatkokysymyksen perusteella vain 17 henkilöä oli suorittanut hyväksytysti polkupyörä- ja lihaskuntotestit, jotka ovat osa savusukelluskelpoisuuden vaatimuksista. Savusukelluskelpoisuuden kriteerit eivät siis ole kaikkien sopimuspalokuntalaisten hallinnassa. 42 vastaajaa ilmoitti, ettei ole käynyt savusukelluskurssia.

Viikkoharjoituksiin osallistui vähintään kaksi kertaa kuukaudessa 100 vastaajaa. 50 vastaajaa osallistui viikkoharjoituksiin viikoittain. 104 vastaajaa piti palokuntiansa viikkoharjoituksia laadukkaina sekä mielenkiintoisina. 99 vastaajaa 122 vastaajasta osallistui hälytyksiin aina kun oli mahdollista, joten hälytysaktiivisuus on hyvällä tasolla.

95 vastaajaa piti peruskoulutuksen määrää riittävänä, kun 10 vastaajaa haluaisi koulusta olevan enemmän. Yksikönjohtajakursseja, ensiapu- ja ensivastekursseja toivottiin olevan enemmän. Eräässä vastauksessa tuotiin esiin mielenkiintoinen ehdotus sammutusmiehen täydennyskursseista pitkään mukana oleille henkilöille. Peruskursseille eivät mahdu kaikki halukkaat ja odotusajat seuraaville kursseille ovat pitkät. 103 vastaajaa 122 vastaajasta piti peruskurssien tasoa vähintään hyvänä.

Paikkakuntasidonnaisuus oli hyvällä tasolla, koska 110 vastaajaa uskoi olevansa vähintään viiden vuoden päästä mukana harrastuksessa. Vastaajista ainoastaan 11 oli miettinyt palokuntatoiminnan lopettamista, syinä oli motivaation ja vapaa-ajan puute sekä huono rahallinen korvaus. Yhdeksän vastaajaa kertoo syyksi lopettamiselle ”eläkkeelle jäämisen”.

Noin 80 % vastaajista kokivat työilmapiiriin olevan vähintään hyvällä tasolla. 122 Vastaajan joukosta 92:lla oli vähintään C-luokan ajokortti, jolloin kolme neljästä vastaajasta saa kuljettaa kuorma-autoa.

Pelastuslaitoksen kanssa tehtävää yhteistyötä pidettiin 68 vastaajan mielestä hyvänä, kun vastaavasti huonona yhteistyötä piti 21 vastaajaa. Avoimista vastauksista saatiin selville sopimuspalokuntalaisten kokemana, että pelastuslaitos ei ymmärrä sopimuspalokuntien tarkoitusta. Lisäksi koettiin päätoimisten henkilöiden vähättelevää asennetta sopimuspalokuntalaisia kohtaan. Kolme neljästä vastaajasta pitää pelastuslaitoksen ohjausta ja opastusta sopivana, kun jäljelle jäävä neljännes toivoi sitä olevan enemmän.

6.3 Kehitysehdotukset

Terveystarkastukset ennen pelastustyön peruskurssille tuloa ovat hyvä parannus. Tällä hetkellä testeissä käynti vaatii kurssille pyrkiviltä kolme erillistä käyntiä työterveydessä, mikä voi olla ajankäytöllisesti hakijoiden vaikea järjestää. Tämän vuoksi olisi tarpeen miettiä tarkemmin, mitä tarkastuksissa olisi välttämätöntä peruskurssille hakiessa arvioida. Fobiatestaukset voisi jättää peruskurssille hakeutuvilta pois, koska ne saattavat karsia turhaankin henkilöitä sopimuspalokuntatoiminnasta. Palokunnat ja pelastuslaitos tarvitsevat vaihtomiehistöä pitkäkestoisiiin tehtäviin, esimerkiksi maastopalojen sammuttamiseen. Näissä tehtävissä fobiatestaukset eivät ole tarpeellisia. Ehdotukseni on, että fobiat testattaisiin vasta savusukelluskurssille pyrkiviltä sammutusmiehiltä, koska siellä testien läpi pääseminen on merkittävässä asemassa kurssista suoriutumiseen.

Kymmenen vuoden päästä kyselyyn vastanneista henkilöstä 20 % on 57-vuotiaita tai vanhempia. 20 vuoden päästä 50 % kyselyyn vastanneista on 59-vuotiaita tai vanhempia. Henkilöstön ikääntyessä sopimuspalokunnissa väestöpohjalaskelmissa myös työikäisten osuus useissa Päijät-Hämeen kunnissa vähenee. Miten saada kiristyvässä harrastusten kilpailussa vetoa myös palokuntatoimintaan? Sopimuspalokuntien tulisi yhdessä pelastuslaitoksen kanssa pyrkiä tehostamaan rekrytointia esimerkiksi jalkautumalla tapahtumiin, joissa tavoit-

teena olisi houkutella aikuisia paikkakunnalle vakiintuneita ihmisiä kokeilemaan palokunta-toimintaa. Pelastuslaitoksen tulisi yhteistyössä sopimuspalokuntien kanssa miettiä keinoja uusien jäsenten rekrytoimiseksi.

Sopimuspalokuntien arkipäivien hälytysvalmiuden turvaamiseksi tulee selvittää kuntien palveluksessa töissä olevien henkilöiden mahdollisuus osallistua hälytystehtäville oman toimen ohessa. Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen pelastuspäällikkö Keijo Kangastie (2020) kirjoittaa blogissaan pelastustoimi.fi, että pelastuslaitoksen johtoryhmä on käynyt kuntakierroksilla tarjoamassa kunnille palveluita vastineeksi henkilöiden osallistumisesta hälytyksiin päivä aikaan. Ehdotankin, että Päijät-Hämeessä voisi harkita vastaavan toiminnan aloittamista, jotta hälytysvalmius pystyttäisiin varmistamaan myös päivä aikaan. Voisi myös miettiä, olisiko mahdollisuus tarjota vastaavaa toimintaa myös yksityisen sektorin työnantajille.

Kokemukseen perustuen kurssille osallistuvilla nuorilla on suoritettuna B-luokan ajokortti, jolloin kuorma-auton ajoon oikeuttavien henkilöiden määrä laskenee palokunnissa. Lisäksi kuorma-autokortin eli C-ajokortin saamisen ikäraja nousi 21 ikävuoteen vuonna 2013 ajokorttijärjestelmän uudistuksen mukana. (Ajokorttilaki, 2011) Pelastuslaitoksen antamalla todistuksella voidaan hakea sopimuspalokuntalaiselle nuorelle alle 21-vuotiaalle henkilölle oikeus suorittaa C-luokan ajokortti, joka oikeuttaa ajamaan paloautoa harjoituksissa ja tehtävillä. (Suomen Sopimuspalokuntien Liitto 2012.) Sopimuspalokunnan yhdessä pelastuslaitoksen kanssa tulisi harkita palokuntaan sitoutuneen henkilön auttamista kuorma-autokortin suorittamiseksi. Olisiko oppisopimuksella yhteistyössä esimerkiksi ammattioppilaitoksen kanssa mahdollista sopimuspalokuntalaisille ajattaa C-luokan ajokortti?

Savusukelluskurssin pääsyvaatimukset läpäiseviä sammutusmiehiä ja kurssille haluavia henkilöitä on sopimuspalokunnissa vähän, ja he tulevat edelleen vähenemään tulevaisuudessa. Savusukelluskurssin jo suorittaneiden henkilöiden suorittamattomat toimintakykytestit sekä pelastussukellusohjeen mukaisten harjoitusten suorittamatta jättämiset vähentävät savusukellukseen oikeuttavien henkilöiden määrää sopimuspalokunnissa. Nykyisissä Päijät-Hämeen alueen sopimuspalokuntien palokuntasopimuksissa ei ole vaatimusta savusukelluskelpoisista sammutusmiehistä hälytystehtävillä. Sopimuspalokuntien tulee kehittää yhdessä pelastuslaitoksen kanssa omaa osaamistaan sammutustoimintaa tukevien ensitoimenpidemenetelmien ja -välineiden hankinnassa ja harjoittelussa. Pelastusopisto on tehnyt hyvää ja laadukasta työtä kehittäessään sammutustoimintaa Suomessa. Pelastusopiston tuottamaan materiaaliin tutustumalla saadaan jokaiselle sopimuspalokunnalle sammutusmenetelmiä, jotka tukevat ja nopeuttavat savusukellusta vaativien tulipalojen sammutustehtävää.

Sopimuspalokuntien viikkokoulutusten sisällön kehittäminen ja pelastuslaitoksen päätoimisten henkilöiden suunnittelemat ja ohjaamat harjoitukset tulisi sisällyttää sopimuspalokuntien harjoitusvuosikalenteriin. Harjoituksiin tulisi silloin uutta näkökulmaa ja mielenkiintoa sekä sopimuspalokuntalaisille mahdollisesti uusia toimintamalleja pelastustehtävien suorittamiseen.

Päijät-Hämeen vuosittaisten kuumien savusukellusharjoitusten käytännön toteutuksesta on vastannut pelastuslaitoksen vakinainen henkilöstö. Sopimuspalokuntalaisen soveltuvuudesta ja kelpoisuudesta kuumaan savusukellusharjoitukseen on riittänyt hänen täyttämänsä lomake, jossa hän esittää riittäviksi vaaditut ehdot harjoitukseen osallistumiseen. Pelastuslaitokselle tulisi laatia seurantamenettely, jolla harjoituksen johtaja voi varmistua sopimuspalokuntalaisen toimintakyvystä vaativaan ja vaaralliseen harjoitukseen osallistumisesta. Kouluttajalla tulisi olla tieto harjoitukseen osallistuvien sopimuspalokuntalaisten lihas-kunto- ja Firefit-testien tuloksista edelliseltä vuodelta sekä siitä, onko vaadittavat kylmät savusukellusharjoitukset toteutettu. Tällä menettelyllä saadaan lisättyä harjoituksen turvallisuutta ja varmistettua osallistujien vaadittava toimintakyky harjoitukseen osallistuttaessa.

Päijät-Hämeen alueen sopimuspalokunnille tulee luoda mahdollisuudet aloittaa tehokas pelastustoiminta rakennuspaloissa, vaikka niillä ei yksikössä olisi savusukeltajia mukana tehtävällä. Vaihtoehtoisten sammutusmenetelmien kehittäminen on mennyt eteenpäin, ja palon rajoittaminen voidaan aloittaa rakennuksen ulkopuolelta. Vaihtoehtoista sammutusmenetelmistä esimerkiksi alipainetuuletus sammutusjärjestelmä – Hydrovent - on Suomessa uusi tulokas ja täydentää tehokkaasti Pelastusopistossa kehitettyjä menetelmiä.

7 POHDINTA

Päijät-Hämeessä pelastustoimen kuntien rahoitus on mielestäni ollut pitkään muuttumattomassa tilassa, hälytystehtävien hoitaminen, koulutusjärjestelmät sekä varautuminen eivät ole joutuneet isojen muutosten kouriin. Päijät-Hämeen pelastuslaitosten talousarviot sekä palvelutasopäätökset ovat hyväksytty pienillä vastalauseilla. Tulevaisuudessa pelastustoimi on isojen muutosten keskellä. Jatkuva kuntatalouden kiristyminen näkyy myös pelastustoi-
messä. Pelastuslaitoksiin kohdistuvat käyttömenojen leikkaukset koettavat koko pelastustoi-
men valmiustasoa valtakunnallisesti, koska pelastuslaitokset pystyvät vähentämään tarvitta-
vat säästöt suurimmaksi osaksi ainoastaan henkilöstömenoja karsimalla.

Sopimuspalokuntien varallaolojen loppuminen useiden pelastuslaitosten alueilla sekä tule-
vat toimenpiteet sopimuspalokuntien lähtöaikoihin vaikuttavat varsinkin harvaan asutuilla
alueilla avun saapumiseen onnettomuuskohteeseen. EU:n uusi työaikadirektiivi rinnastaa
palokuntasopimuksissa olevien 5 minuutin lähtöaikaan sidottujen sammutusmiesten varal-
laolojen pitämisestä verrannollisena päätoimiseen työhön, josta tulee maksaa täysi korvaus.
Pelastuslaitoksilla ei ole varaa maksaa täyttä palkkaa sopimuspalokuntien varallaoloista, jol-
loin niistä luovutaan todennäköisesti valtakunnallisesti lähivuosien aikana. Miten sitten pys-
tytään turvaamaan edelleen sopimuspalokuntien lähdöt tehtäville tulevaisuudessa, kun va-
rallaolon tuomaa veloitetta osallistua ei enää ole? Löytyykö ratkaisu korottamalla hälytys-
rahaa tai ensimmäisen tunnin korvausta sellaiselle tasolle, joka saa sopimuspalokuntalaisen
osallistumaan hälytykseen. Mikä tulisi olemaan kustannusten lopputulema nykyiseen varal-
laolokorvaukseen verrattuna ja mikä olisi sopiva hälytysrahan suuruus, että se olisi houkut-
televa, mutta ei kustannusten kannalta mahdoton toteuttaa? Asian selvittämiseksi voisi olla
tarpeen sisäministeriön koota jonkinlainen työryhmä.

Sisäministeriön päätöksen mukaisesti kaikki sopimuspalokuntien kurssien kouluttajakoulu-
tukset sekä opetussuunnitelmien valmistelut ovat siirtyneet vuoden 2019 alusta Pelastusopis-
ton_vastattavaksi. Kouluttajien siirtymäkausi loppuu 2021 vuoden loppuun mennessä ja tu-
levaisuudessa kaikkien sopimuspalokuntien vastaavien kouluttajien on käytävä Pelastus-
opiston järjestämä kouluttajakoulutus, joka antaa oikeuden toimia kurssinjohtajana sopimus-
palokuntakoulutuksissa. Pelastusopisto ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) ovat
sopineet siirtymäajasta, joka kestää vuoden 2022 loppuun asti, minkä jälkeen koulutusmate-
riaali tulee Pelastusopiston tuottamana. Mielestäni Pelastusopiston pitäisi tuottaa ja valmis-
tella materiaalia sopimuspalokuntakoulutuksiin niin, että ne otettaisiin käyttöön vasta vuo-

den 2023 alusta alkaen. Pelastusopisto on tuottanut koulutusmateriaalin pelastustoiminnan peruskurssin käyttöön. Olen käyttänyt pelastustoiminnanperuskurssin harjoitussuunnitelmia ja teoria-aineistoja, joiden valmistelu on todennäköisesti vielä kesken ja kurssin sisältö hakee vielä paikkaansa. Kurssin käytännönharjoituksiin tulleet sisältö muutokset ovat vieneet pois mahdollisuuden harjoitella riittävästi perustaitoja. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön tuottamat koulutusmateriaalit ovat olleet kouluttajan kannalta todella hyviä, koska kaikki toiminnot ja tehtävät olivat hyvin havainnollistettu. Toivottavasti valmistelussa olevat koulutussisällöt tulevat seuraamaan edellä mainittua kaavaa, koska silloin taataan laadukkaat ja saman sisältöiset kurssit koko Suomeen.

Sopimuspalokuntien suorittama savusukellustoiminta ja siitä suoriutuvien henkilöiden väheneminen sopimuspalokunnista on Päijät-Hämeessä jo hälyttävällä tasolla. Viime vuonna (2019) alueella oli noin 50 lihaskunto- ja polkupyörätestin suorittanutta sopimuspalokuntalaista (Heinonen 2020). Luku on vieläkin huomattavasti pienempi, kun vähennämme savusukellusohjeen vaatimien pakollisten harjoitusten käyneet. Sopimuspalokunnissa savusukellus kelpoisten henkilöiden laskuun on syynä Firefit-testin ja työterveystarkastuksen tuomat haasteet, jotka johtuvat etäisyyksistä sekä tarkastusajankohtien sopimattomuudesta sopimuspalokuntalaisen kannalta katsottuna. Sammutustehtävä, joka vaatii savusukeltajien murtautumista suljettuun, palavaan ja savuiseen tilaan, on korkean riskin sisältävä tehtävä. Tällainen tehtävä osuu päätoimisten ja sopimuspalokuntalaisten kohdalle harvoin. Nykyisessä palokuntasopimuksessa ei vaadita, että yksikössä olisi kaksi savusukeltajaa. Onko edes tarkoituksenmukaista kouluttaa sopimuspalokuntalaisista savusukeltajia?

Pelastusopiston hanke pelastusyksikön ensitoimenpiteitä täydentävistä sammutusmenetelmistä olisi varteenotettava ja ajankohtainen aihe tuoda suuressa laajuudessa mukaan sopimuspalokuntien toimintaan. Sopimuspalokuntien yksikön saapuessa ensimmäisenä onnettomuus kohteeseen voitaisiin vaihtoehtoisin menetelmin aloittaa palonkehittymisen rajoittaminen sekä saada lisää aikaa varsinaisen savusukellustoiminnan aloittamiseksi. Päätoimisten pelastusyksiköiden merkitys nousee tulevina vuosina koko pelastustoimen alueella olevien rakennus- ja huoneistopalojen sammuttamisessa. Sopimuspalokuntien rajoittaessa ja hillitessä palonkehittymistä sen alkuvaiheessa ehtii päätoiminen pelastusyksikkö kohteeseen suorittamaan vaativan savusukellustehtävän ja tulipalon sammuttamisen rakennuksen sisältä käsin.

7.1 Tavoitteet ja toteutuminen

Tässä opinnäytetyössä oli tavoitteena selvittää Päijät-Hämeen sopimuspalokuntien nykytila ja Webropol-kyselyllä selvittää niiden tulevaisuuden toimintaedellytyksiä. Pelastuslaitoksen näkökulmasta tavoitteena oli saada faktatietoa palokuntien hälytysosastojen käytössä olevista resursseista hälytystehtäville sekä luoda näkemystä tarvittavista palokuntakoulutuksista. Sopimuspalokunnille oli tavoitteena hakea kehitysehdotuksia, jotta niiden toimintaedellytykset pysyvät kunnossa vielä tulevaisuudessakin.

Asetetut tavoitteet saavutettiin hyvin, koska Webropol-kyselyn vastaukset ja Pronton tuomat tilastot antoivat hyvän kuvan sopimuspalokuntien tilasta sekä niiden toimintaedellytyksistä. Päijät-Hämeen sopimuspalokunnista saatiin vastauksiin melkein 60 %:n kattavuus, jota voidaan pitää jo erittäin hyvänä otantana tehtyihin johtopäätöksiin.

7.2 Opinnäytetyöprosessi

Pelastusalan päällystötutkintoon kuuluu osana tehdä opinnäytetyö, jonka laajuus on 15 opistopistettä. Aiheen valinta alkoi ensimmäisellä lukukaudella, ja tiedustelinkin varhaisessa vaiheessa Päijät-Hämeen pelastuslaitoksen aluepalopäällikkö Jani Aaltoselta aiheita opinnäytetyöksi. Ensimmäiset keskustelut aiheen valinnasta käytiin jo tammikuussa 2018, jolloin esitin aiheeksi sopimuspalokuntien osaamisen kartoittamista, mikä ei kuitenkaan ollut tällä hetkellä ajankohtainen tutkimusaiheeksi Päijät-Hämeessä. Päätinkin tehdä opinnäytetyön saadaksemme selville sopimuspalokuntien nykytilan ja toimintavalmiuden, joka on aiheena ajankohtaisempi. Sopimuspalokunnilla on ollut haasteena saada riittävä miehistö hälytystehtävälle.

Aineiston keräämisen Prontosta aloitin tammikuussa 2020, jolloin keräsin monenlaisia tilastoja, joiden ajattelin olevan hyödyllisiä käytettäväksi opinnäytetyössä. Webropol-kyselyn sisällön suunnittelun aloitin syksyllä 2019. Prosessin hidas käynnistyminen oli suunniteltua, koska halusin saada kaikki muut aikatauluun sidotut pelastusalan päällystötutkinnon opinnot suoritettua ajallaan toukokuuhun 2020 mennessä.

Aineistoa teoreettiseen viitekehykseen aloitin keräämään maaliskuussa 2020, ja hyviä vinkkejä aineiston hakuun sain Jani Aaltoselta. Teoria-aineiston löytäminen aiheutti tietynlaisia haasteita, koska tuotettua materiaalia ei ole paljon saatavilla. Suomen Sopimuspalokuntien Liitto on tuottanut sopimuspalokuntien toiminnasta hyvää ja laadukasta aineistoa, jota on hyödynnetty laajasti tässä opinnäytetyössä.

7.3 Oma oppiminen

Opinnäytetyötä tehdessäni tutustuin Päijät-Hämeen alueen sopimuspalo-kuntiin ja niiden vastuuhenkilöihin sekä alueen sopimuspalo-kuntien yhdyshenkilöihin. Alueen sopimuspalo-kuntien toimintakyvystä ja valmiudesta suoriutua tehtävistä sain myös hyvää tietoa, joka palvelee itseäni tulevaisuudessa pelastustoiminnan johtajana toimiessani. Opinnäytetyössä käyttämäni tiedonhakumenetelmät ja tutkimuksen tekeminen ja analysoiminen syvensivät osaamistani niiden hyödyntämisessä.

LÄHTEET

Ajokorttilaki 386/2011

Kananen, J. 2012. *Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.

Kangastie, K. 2020. Päivä lähdöt ja niiden turvaaminen.

Kaukonen, E. 2005. *Pelastusopiston julkaisu, Pelastustoiminnan johtaminen*. Pelastusopisto.

Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto. 2015. *Riskianalyysityöryhmän raportti 2012-2014*. Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto.

Pelastuslaki 379/2011.

PRONTO. 2020. *Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto*.

Päijät-Hämeen liitto. 2020. https://paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2020/04/Vapaa-ajan_asuminen_kevat2020.pdf.

Päijät-Hämeen liitto. 2020. www.paijat-hame.fi.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos. 2019. *henkilöstöraportti*.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos. 2019. *Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista*.

Päijät-Hämeen Pelastuslaitos. 2019. *Vuosikertomus*.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos. 2020. *Alueellinen puitesopimus*.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos. 2020. *Riskianalyysi*.

Päijät-Hämeen pelastuslaitos.. *palvelutasopäätös 2021-2024*.

Savolainen, K. 2020. *Pelastusopiston sopimushenkilöstön koulutuksen siirtymävaihe.*

Sisäministeriö. 2004. *Korkealla työskentely pelastustoimessa.*

Sisäministeriö. 2011. *Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta.*

Sisäministeriö. 2016. *Ohje pelastushenkilöstön toimintakyvyn arvioinnista ja kehittämisestä.*

Sisäministeriö. 2020. *pelastustoimi.fi.*

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto. 2012. *Palokuntayhdistys toimii.*

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto. (2017). *Sopimuspalokuntabarometri.*

Suomen sopimuspalokuntien liitto. 2019. *SSPL pieni opas.*

Suomen sopimuspalokuntien liitto. 2020. *Näkökulmia ja strategisia linjauksia sopimuspalokuntatoiminnan kehittämiseksi.*

Suomen ympäristökeskus, 2020. *www.jarviwiki.fi.*

Tilastokeskus. 2019. *Omavaraisennuste.*

Turisti-info.fi. 2020. *turisti-info.fi/kunta-info/iitin-kunta.*

Työturvallisuuslaki 738/2002.

Valtioneuvosto. 2018. *Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta.*